

Masteruppsats i offentlig förvaltning [VT/15]

Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet

Kristoffer Sköld

Handledare: Patrik Zapata

Examinatorer: Björn Rombach

Avfallsförebyggande – Från idé till handling

En fallstudie av avfallsorganisationen Sysav

Förord

Jag vill passa på och tacka min handledare Patrik Zapata och Maria Jylkkä för inspiration och värdefulla tips under skrivandets gång. Ett särskilt tack vill jag rikta till min kära familj som alltid ställer upp och stöttar mig i ur och skur, ni är fantastiska!

Jag vill även tacka Anders Persson och Ellen Lindblad på Sysav Utveckling samt tjänstemännen från Sysav som ställt upp på intervjuer, varit behjälpliga med material och låtit mig delta på möten.

Tack

Göteborg, maj 2015

Kristoffer Sköld

Sammanfattning

Avfallsförebyggande är en relativt ny fråga som aktualiserats under det senaste decenniet. Ökade avfallsmängder och resursslöseri pekas ut som orsaker till att synen på avfallshantering börjar förändras. EU har under 2008 lanserat ett nytt Avfallsdirektiv som bland annat syftar till att minska mängden avfall inom unionen. Den här studien syftar till att förstå och förklara hur avfallsförebyggande som idé påverkar den omgivning som kommer i kontakt med den och vice versa. Det här uppnås genom att följa idén från EU ner till en avfallsorganisation för att se vad som kommer till, vad försvinner, vad förändras. Det är alltså själva processen som står i centrum för studien. På det här sättet har så kallade idébärare och idéanvändare identifierats och påvisats ha stor inverkan i institutionaliseringsprocessen. För att kunna nå större kunskaper om hur en avfallsorganisation hanterar den här typen av nya idéer har en fallstudie genomförts med Sysav (Sydskånes avfallsaktiebolag). En blandning av metoder har använts för att tillgodogöra information: observationer, dokumentstudier och intervjuer.

Resultaten visar att idén om avfallsförebyggande har gett upphov till olika lokala handlingar som bland annat innefattar en informationskampanj och återbruk av möbler i Lund. Handlingarna har också visat sig verka positivt för Sysavs varumärke vilket leder vidare till en avslutande diskussion om framtiden för idén om avfallsförebyggande.

Nyckelord: Avfallsförebyggande, översättningsteori, institutionalisering, handlingsnät, legitimitet

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
2. Studieobjektet	3
2.1 Avfallshanteringen i Sverige	4
3. Studiens genomförande	5
3.1 Design.....	6
3.2 Urval	7
3.3 Avgränsning	7
4. Metod	7
4.1 Dokumentstudier	7
4.2 Observationer.....	8
4.3 Intervjuer.....	8
4.4 Tidigare forskning	9
5. Teoretiskt ramverk	10
5.1 Institutionell teori	10
5.2 Nyinstitutionell teori	11
5.3 Skandinavisk institutionell teori.....	12
5.4 Översättning, idémodellen och institutionaliseringsprocessen.....	12
5.5 Handlingsnät.....	16
5.6 Operationalisering.....	17
6. Empiri	19
6.1 Del 1	19
6.1.1 EU:s avfallsdirektiv	19
6.1.2 Den nationella avfallsplanen	20
6.1.3 Avfallsförebyggande programmet.....	22
6.2 Del 2	23
6.2.1 Sysavs kretsloppsplan.....	23
6.2.2 En stadsnära återvinningscentral - deltagande observation.....	25
6.2.3 Bakgrund	25
6.2.4 Observationen - Malmö stadshus	25
6.2.5 Intervjuer - Samtal med tjänstemän	26
6.3 Kretsloppsplan.....	27
6.4 Miljösamordning	29
6.5 Internutbildning.....	31
6.6 "Köp inte skräp".....	31
6.7 Återanvändning av möbler	33
7. Analys	36
7.1 Lösryckningar och paketeringar i ett byråkratiskt flernivåsystem	37
7.2 Idén möter praktiken	39
7.3 Från idé till handling.....	40
7.4 Idén institutionaliseras.....	41
7.5 Handlingsnät.....	42
8. Slutsats	44
8.1. Framtida forskning.....	46
Käll- och litteraturförteckning	47
Bilaga 1 - Intervjuguide	50

1. Inledning

Avfall engagerar och berör, kanske framför allt på grund av att vi dagligen ger upphov till det. I hemmet, på arbetsplatsen, i samband med måltider och kafferaster, hela tiden tvingas vi reflektera över det. Känner du igen dig? Kanske, men situationen ovan beskriver snarare ett framtida samhälle där medborgarna är väl medvetna om avfallens påverkan och aktivt agerar mot att förebygga dess uppkomst. I dagens moderna samhälle kan en spontan söndagsutflykt till ett shoppingcenter leda till att vi åker därifrån med både ny tv och soffa. Åtminstone är det vad handlarna försöker åstadkomma med erbjudanden, kampanjer, kuponger, realisation och reklam. Konsumism är ett begrepp som myntades på 70-talet för att beteckna en ny typ av konsumtionsmönster i västvärlden (globala nord), ett annat begrepp som beskriver konceptet är ”köp, slit och släng” som möjligen bör uppdateras till ”köp och släng”. Det ökade materiella välståndet har sedan dess lett oss in i en karusell där en avsvalnande ekonomi botas med en ökad materiell konsumtion.

Naturvårdsverket redovisar Sveriges samlade utsläpp av växthusgaser orsakade av konsumtion. Statistiken visar att andelen utsläpp som sker i andra länder, orsakade av den svenska konsumtionen, har ökat med 50 % de senaste 20 åren (1993-2013). Under samma period har utsläppen inom landet orsakade av vår konsumtion minskat med 30 % (Naturvårdsverkets, 2015). Siffrorna visar alltså på hur den ökade konsumtionen leder till ökade svenska koldioxidutsläpp utanför Sveriges gränser vilket bidrar till den globala uppvärmningen. När vi ersätter (fungerande) produkter med nya tar vi resurser i anspråk vilket föranleder ytterligare produktion av sådana resurser, till exempel brytning av mineraler eller utvinning av olja. Avfallet som vi producerar när vi slänger något leder också till lokala problem till exempel lukt, hygien, nedskräpning, förorening.

För att reducera samhällets utökade anspråk på jordens resurser och de problem som uppstår lokalt har EU beslutat att staterna inom unionen måste börja minska sina avfallsmängder. Detta ska bland annat ske genom att staterna inom unionen inför avfallsförebyggande program och prioriterar avfallsförebyggande åtgärder. I och med den nya ordningen ställs organisationer som arbetar med avfall till exempel de kommunala avfallsbolagen för nya utmaningar. I artikeln *From less landfilling to*

wasting less förklarar Corvellec & Hultman (2012), att avfall är en komplex materialkategori vars natur och karaktär skiftar över tid och rum. Hur vi uppfattar avfall är beroende av rådande samhällseliga berättelser, så kallade samhällsnarrativ. Narrativen skapas av historien bakom och föreställda framtider för det aktuella samhället. I Sverige har flera samhällsnarrativ inom avfallssektorn avlöst varandra. Som titeln på artikeln antyder är övergången mellan två av narrativen av intresse i sammanhanget, från *minskad deponering* till *minskat slöseri*. Under 1970-talet växte kritiken mot deponering av avfall på grund av att hanteringen ansågs medföra olika typer av miljöproblem. Ökade mängder och farliga ämnen i avfallet gjorde att deponering inte längre bedömdes utgöra en acceptabel behandlingsform. Det samhällsnarrativ som tog form kan beskrivas som ”minskad deponering”. Något som ställde nya krav och förväntningar, vilka i stor utsträckning bemöttes med ökad avfallsförbränning, satsningar på återvinning av material och återanvändning av produkter. Omorganiseringen av sektorn var framgångsrik när det gäller minskad deponering och för tillfället deponeras endast ett fåtal procent av avfallet i Sverige (Corvellec & Hultman 2012). I och med det nya avfallsdirektivet börjar alltså samhällsnarrativet *wasting less* på allvar få fäste i det den europeiska förvaltningen och ska nu spridas från högsta politiska instans ner till lokal praktik. Hur det här går till är bakgrunden till uppsatsens syfte.

1.1 Syfte

Avfallsförebyggande kan sägas representera en ny idé kring avfall. En idé som utmanar etablerade tankesätt och föreställningar om såväl avfall som avfallshantering. Denna uppsats syftar till att förstå och förklara hur en avfallsorganisation bemöter dessa nya förutsättningar. Hur färdas idén om avfallsförebyggande från EU till lokal nivå? Hur gör en avfallsorganisation när dessa nya idéer ska omsättas till handling?

Frågeställningar:

1. Hur färdas idén om avfallsförebyggande till lokal nivå?
2. Hur översätts idén inom en avfallsorganisation till handling?
3. Vilka handlingsnät går att identifiera kring de handlingar som avfallsförebyggandet ger upphov till?

Utifrån frågeställningarna ovan förväntas svaren öka kunskapen om hur idéer sprids i organisationer som arbetar med avfall. Förhoppning är också att svaren leder vidare till en bredare diskussion om hur de handlingar som idén ger upphov till kan bidra till en förändrad syn på avfall i samhället.

2. Studieobjektet

Här följer en kortare presentation av studieobjektet - avfallsorganisationen Sysav samt en kortare redogörelse av statusen för avfallshanteringen i Sverige och miljömålssystemet. Syftet med det här avsnittet är att ge läsaren en första kontakt med organisationen och i vilken kontext den verkar. Miljömålssystemet presenteras också här eftersom att det anger inriktningen för miljöpolitiken och avfallshanteringen i Sverige.

Sysav ägs gemensamt av kommunerna Burlöv, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Simrishamn, Sjöbo, Skurup, Staffanstorps, Svedala, Tomelilla, Trelleborg, Vellinge och Ystad. Högsta beslutande organ är årsstämman som utgörs av representanter för ägarna. På årsstämman väljs också styrelsen vilket säkerställer ägarkommunernas inflytande i bolaget. Sysav och Sysav Industri AB finansieras genom intäkter från behandlingsavgifter för lämnat avfall samt försäljning av tjänster och produkter. Verksamheten är således affärsdriven och subventioneras inte av offentliga medel. Under 2014 mottog Sysav 401 500 ton avfall, en ökning med 16 200 ton jämfört med 2013. Koncernen omsatte under 2014, 817 770 tkr, 28 339 tkr efter finansiella poster (Sysav Årsredovisning, 2014).

Under 2014 firade Sysav 40-års jubileum något som uppmärksammades i kund- och marknadstidningen Retur. Företaget statade sin verksamhet 1974 och var då inriktad på att åstadkomma en säker och miljöriktig deponering av hushållsavfall. Vid tiden fanns det cirka 10-15 stycken så kallade ”tippar” i sydvästra Skåne. 1975 köptes Malmö avfallsförbränningsanläggning av Malmö stad för energiåtervinning. 1976 började Sysav med återvinning av returpapper och 1991 invigdes den första återvinningscentralen (Retur, nr 1 2014: 21-26). I dagsläget ansvarar organisationen för 15 stycken bemannade återvinningscentraler och har byggt upp en mångfacetterad verksamhet som gått från 99 % deponering till 99 % återvinning.

Företaget svarar för den regionala avfallshanteringen och återvinningen i södra Skåne. Till bolag hör två helägda dotterbolag, Sysav Utveckling AB, som arbetar med forskning och utveckling samt Sysav Industri AB som hanterar industri- och verksamhetsavfall samt hushållsavfall från andra än ägarkommunerna. Till grund för Sysavs verksamhet finns konsortialavtal, bolagsordning, ägardirektiv, gällande lagar, förordningar och direktiv samt bolagets vision, övergripande mål, kärnvärden och verksamhetspolicy. Av bolagets uppdrag framgår att Sysav ska vara det ledande återvinnings- och avfallsbolaget i Sydsverige och medverka i utvecklingen mot en långsiktigt hållbar tillväxt genom att erbjuda kommuner, företag och andra verksamheter i regionen miljö- och kvalitetsmässigt bra tjänster och produkter inom avfalls- och återvinningsområdet (Årsredovisning, Sysav, 2014).

2.1 Avfallshanteringen i Sverige

Enligt Naturvårdsverket gav de svenska hushållen upphov till 3,8 miljoner ton icke-farligt avfall år 2012. Det är ungefär 440 kilo per person, en ökning med tio kilo per person jämfört med 2010 (Naturvårdsverket, Fakta om avfall, 2014). Enligt vissa rapporter riskerar avfallsmängderna fördubblas till 2030 (IVL, 2013). Avfallshanteringen i Sverige har dock genomgått stora förändringar de senaste åren. En omstrukturering av avfallssektorn har inletts och påverkas i stor utsträckning av nya direktiv och lagstiftning från EU. Sedan 1994 har mängden avfall till deponi i Sverige minskat med 68 procent. Den del som utgör hushållsavfall har minskat ännu mer, från 1 380 000 ton 1994 till 33 000 ton 2013, det vill säga med 98 procent. Ökad återvinning, ökad förbränning med energiutvinning och deponeringsförbud har bidragit till den minskade mängd avfall som deponeras. Sedan den 1 januari 2002 är det nämligen förbjudet att deponera utsorterat brännbart avfall, och sedan den 1 januari 2005 är det förbjudet att deponera organiskt avfall. År 2000 infördes också en skatt på avfall som deponeras (www.sopor.nu).

Hantering av kommersiellt och industriellt avfall avreglerades år 2000 och hanteringen av farligt avfall avreglerades sju år senare. Dock kvarstår det kommunala monopolet på hushållsavfall. Miljömålssystemet är av stor betydelse för avfallshanteringsinriktning. I april år 1999 beslutade riksdagen att anta femton nationella miljö kvalitetsmål. Sex år senare, år 2005, antogs ytterligare ett. I dag innehåller det svenska miljömålssystemet ett generationsmål, sexton miljö kvalitetsmål och tjugofyra etappmål. Avfallshanteringen berörs bland annat av

målen ”Begränsad klimatpåverkan”, ”Giftpfri miljö” samt ”God bebyggd miljö”. Hur avfall behandlas berör även målen ”Frisk luft”, ”Bara naturlig försurning”, ”Skyddande ozonskikt” och ”Ingen övergödning” (Från avfallshantering till resurshushållning, 2012:29). Avfallshanteringen i Sverige är också avgörande för att nå generationsmålet som innebär att vi inom en generation ska överlämna ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. En stor utmaning är alltså att se till att kretsloppen är resurseffektiva, för att det ska kunna uppnås måste den totala mängden avfall och farliga ämnen i avfallet minska.

Miljö kvalitetsmålen och dess preciseringar har till uppgift att utgöra grunden för den samlade nationella miljöpolitiken. Miljö kvalitetsmålen ska också bidra till att ge en långsiktig målbild för miljöarbetet och fungera som vägledning för hela samhällets miljöarbete såväl myndigheters, länsstyrelser, kommuners som näringslivets och andra aktörers. Hur miljö kvalitetsmålen ska genomföras är ständigt pågående fråga inom förvaltningen. Miljömålspropositionen (2010), anger bland annat att målen ska nås genom samtliga tillgängliga styrmedel, såväl tvingande lagstiftning som ekonomiska och informativa styrmedel.

3. Studiens genomförande

I följande avsnitt redogörs för studiens tillvägagångssätt, vilken data som behövs, hur den samlas in, hur den behandlas och vad som i slutändan kan sägas om den.

För att besvara uppställd problemformulering och de frågeställningar som redovisas ovan behöver data samlas in från olika håll. För att skapa en förståelse för bakgrunden till idén om avfallsförebyggande behövs information om idéns ursprung och spridning. Den informationen härleds i första hand från dokument (Avfallsdirektivet, Nationella avfallsplanen, Avfallsförebyggande programmet). För att kunna förklara hur de handlingar som idén om avfallsförebyggande ger upphov till i en avfallsorganisation gjordes bedömningen att personerna som varit delaktiga i arbetet med handlingarna utgjorde mest lämpliga källor. Det är alltså individernas erfarenheter och upplevelser i retrospektiv som står i centrum. Med utgångspunkt i vilken information som krävdes visade det sig att en kvalitativ enfallsstudie var mest lämpad för att besvara studiens frågeställningar. Att använda sig av fallstudie har olika fördelar (som lyfts fram i avsnittet *design*), dock lyfts emellanåt viss kritik, framförallt från positivistiskt håll, mot tillvägagångssättet. Det handlar framförallt om

fallstudiens förmåga att förmedla trovärdighet, det vill säga i vilken utsträckning studiens resultat kan överföras till andra sammanhang (generalitet) samt huruvida resultaten speglar någon form av "sanning" (validitet). Norén (1990) förklarar att fallstudiens trovärdighet ställer stora krav på öppenhet och ärlighet vid redovisning av process och material. Trovärdigheten uppnås alltså genom transparens och möjliggörandet av dialog kring det studerade. En utförlig redovisning av den insamlade empirin och hur den förhåller sig till det teoretiska ramverket är således avgörande för resultatens trovärdighet. Det här innebär till exempel att fallet redovisas på ett sätt som gör att även slumpmässiga fel kan bedömas.

Samhällsforskare ska vara etiska, för att säkerställa att uppsatsen håller ett korrekt etiskt förhållningssätt har vetenskapsrådets forskningsetiska principer varit vägledande. Framförallt så har principerna tagits i beaktan när det kommer till informationsinsamlingen, där allt deltagande ska vara frivilligt (Vetenskapsrådet, 1990). Vidare har en vägning gjorts mellan värdet av det förväntade kunskapsstillskottet och eventuella risker i form av negativa konsekvenser för undersökningdeltagarna. I studien har riskerna bedömts som små. För att underlätta genomförandet av intervjuer har anonymisering av individerna tillämpats genom kodning av respektive respondent till Tjänsteman 1, 2 och så vidare. På så vis minimeras risken att någon av deltagarna kan identifieras och således också risken för att negativa konsekvenser för individen uppstår. Deltagarna har informerats om syftet med studien och samtycke till deltagande har överenskommit muntligen.

3.1 Design

Studien har genomförts som en kvalitativ fallstudie. Yin (1984) definierar en fallstudie som en empirisk studie som undersöker ett samtida fenomen i en verklig kontext där gränserna mellan formen och kontexten inte är klara och tydliga i vilken, multipla källor av bevis används. Miles & Huberman (1984) menar att fallet kan beskrivas som en avgränsad enhet, i vilken forskaren studerar händelser, processer och resultat (Norén, 1990: 3). Varför fallstudie? Det här tillvägagångssättet rekommenderas då fallet består av fenomen som är helt eller delvis okända och innehåller variabler och samband som är komplexa (Gustavsson, 2003: 115-117). Hur Sysav organisationen arbetar med avfallsförebyggande i praktiken är för gemene man tämligen okänt, det finns heller ingen given mall eller liknande för hur ett sådant arbete bör utföras. Semistrukturerade intervjuer har därför använts för att nå förståelse

för hur respondenterna upplever att arbetet med avfallsförebyggande går till i organisationen. Intresset ligger alltså i att fånga in subjektiva åsikter om fallet. Att genomföra en fallstudie möjliggör även en djupare förståelse för företeelser hos studieobjektet, i och med att studien får en tydlig avgränsning (Bryman, 2008: 52).

3.2 Urval

Vid en fallstudie väljs inte fallet ut slumpmässigt. Eftersom att ambitionen inte är att kunna visa på generella slutsatser utan istället att nå djupare insikter i ett enskilt fall är det studieobjektets utmärkande kännetecken som är utgångspunkten för valet (Denscombe, 2009: 64-65).

Utifrån en initial omvärldsanalys stod Sysav ut som en aktiv och nyskapande aktör inom området avfallsförebyggande. Det var efter diskussioner med handledare som organisationen framstod som ett lämpligt analysobjekt att fördjupa studien kring. Vid ett seminarium 29 januari 2015, med temat avfallsförebyggande etablerades kontakt med Vd:n för Sysav Utveckling AB, som också ansåg studien vara relevant. Personen har också fungerat som informant under studiens genomförande.

3.3 Avgränsning

Avfallsförebyggande som idé kan spåras långt tillbaka i historien men av praktiska skäl har studien avgränsats till att behandla hur idén avfallsförebyggande reser från EU till avfallsorganisationen Sysav. Studien avser alltså inte beröra idéns historiska arv i någon vidare bemärkelse.

4. Metod

Insamlingsmetoderna för studien är: Fem längre semistrukturerade intervjuer, deltagande som observatör under ett planeringsmöte samt dokumentstudier av internt- och externt material.

4.1 Dokumentstudier

De dokument som valts ut för närmare granskning består dels av, officiella och inofficiella dokument från myndigheter och Sysav som bedömts lämpliga för att följa idén om avfallsförebyggande från EU till lokal nivå, och dels dokument som säger någonting om hur idén tar plats i organisationen. Inflytelserika dokument som används är: Avfallsdirektivet (Directive 2008/98/EC), Sveriges avfallsplan,

Avfallsförebyggande programmet, Regional kretsloppsplan (Sysav), Årsredovisning (Sysav, 2014).

4.2 Observationer

Att använda sig av observationer kan vara ett effektivt sätt att inhämta information ute i fältet. Det kan exempelvis argumenteras att icke-verbal kommunikation, det vill säga kroppsspråket och beteendet liksom artefakter, i vissa fall innehåller mer information än den verbala kommunikationen (Gustavsson, 2003: 129). Ett naturligt problem med observation som metod är att forskarens närvaro kommer att påverka det sociala fenomen som studeras. Hur forskaren skaffar sig så autentisk information som möjligt finns dessvärre inga givna svar på (Holme, Solvagn och Nilsson, 1997: 116). Att vara medveten om sin potentiella påverkan är därför viktigt när man värderar insamlad information.

Den observation som genomfördes i studien var av formen deltagande som observatör. Det här innebär att de studerade var medvetna om närvaron och hade på förhand tagit ställning till detta. Deltagandet ägde rum under ett möte den 3 mars 2015, där fyra stycken arkitektbyråer presenterade förslag till utformningen av en kvartersnära återvinningscentral. Observationen genomfördes tidigt i studiens process med syfte att få en känsla för hur Sysav i praktiken arbetar med avfallsförebyggande. Efter mötet nedtecknades fältanteckningar.

4.3 Intervjuer

Då studien syftar till att undersöka människors åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter utgör intervju en effektiv metod. Denscombe förklarar att ett motiv till att genomföra intervjuer kan vara att få tillgång till så kallad *priviligierad information*. Det handlar då om att välja ut ett intervjuobjekt som är en typ av nyckelperson med information som andra saknar det vill säga att personen besitter information på grund av sin speciella position. Det här resonemanget har använts i studien vid valet av intervjupersoner (Descombe, 2009:232). Intervjuobjekten har till exempel

ut för att de på olika sätt är inblandade i det avfallsförebyggande arbetet, och framförallt vid spridningen av idén inom organisationen. Urvalet är alltså delvis beroende av den valda teoretiska referensramen. Alla deltagare har dock inte valts ut av mig personligen, istället har ett så kallat snöbollsurval använts. Det här innebär att

en informant, i det här fallet en kontaktperson på Sysav Utveckling, pekar vidare på nästa informant och så vidare (Esaiasson, et al, 2007: 291).

Intervjuerna har varit av karaktären semistrukturerade. En intervjuguide utvecklades med en lista bestående av övergripande teman och mer specifika frågeställningar. De olika intervjuerna var emellertid flexibla i den meningen att ordningsföljd och struktur var av underordnad betydelse. Istället var det viktigt att låta den intervjuade utveckla sina idéer och tala mer utförligt om de ämnen som stod på agendan.

Intervjuerna har genomförts per telefon under våren 2015. Tiden för intervjuerna varierade och varade mellan 30-60 minuter. Intervjuerna spelades in med hjälp av en diktafon. Parallellt med ljudupptagningen fördes också anteckningar för att fånga in de tankar och idéer som omedelbart uppstod. Intervjuerna transkriberades sedan ordagrant och kompletterades med de förda anteckningarna i form av kommentarer, även under denna process tillades kommentarer som uppstod i transkriberingsarbetet.

Här är respondenterna:

Tjänsteman 1: central miljösamordnare, har arbetat på Sysavs huvudkontor i två år och har ett centralt ansvar för miljösamordningen på företaget.

Tjänsteman 2: projektledare, har arbetat på Sysav i ett år. Driver ett projekt som syftar till att förebygga avfall från möbler.

Tjänsteman 3: kommunikatör, har arbetat i organisationen i sju år. Ansvarig för kampanjen ”Köp inte skräp”.

Tjänsteman 4: miljö- och kvalitetschef, har arbetat på Sysav i tio år, varav tre som chef. Ligger bakom stora delar av arbetet med att ta fram Sysavs kretsloppsplan.

Tjänsteman 5: miljöpedagog, har arbetat på företaget i fyra år. Ansvarig för utbildningar och föreläser om avfallsförebyggande åtgärder.

4.4 Tidigare forskning

Avfall är, som tidigare nämnts, en komplex materialkategori som berör en mängd samhällsområden. Tidigare forskning kommer i stor utsträckning från naturvetenskapligt och tekniskt håll, framförallt med tanke på kopplingen till avfallsförbränning med energiåtervinning och miljöproblem.

Ett forskningsprojekt med samhällsvetenskaplig anknytning är *Organisering av avfallstjänster för ett hållbart samhälle* av Johan Hultman och Hevré Corvellec, 2010-2013. Forskarna har ur ett praktiker- och organisationsperspektiv fokuserat på att förstå de olika potentiella och realiserade värden som avfall representerar. Forskningsprojektet finansierades av Vinova.

Ytterligare ett forskningsprojekt är *Från avfallshantering till avfallsförebyggande* vid Lunds- och Göteborgs universitet. Projektets syfte är bland annat att identifiera och förklara underskott mellan planering och implementering av hållbar utveckling i fallet avfallsreducering.

När det gäller den teoretiska anknytningen är Czarniawska central, hon har varit framträdande i utvecklingen av översättningsteorin där boken *Translating organizational change* (1996) är grundläggande.

I övrigt produceras mycket material, rapporter och underlag för olika studier av avfallshantering av IVL Svenska miljöinstitutet, branschorganisationen Avfall Sverige och myndigheten Naturvårdsverket.

5. Teoretiskt ramverk

I detta kapitel presenteras uppsatsens teoretiska ramverk som används för att besvara uppsatsens frågeställningar. Kapitlet börjar med en kort genomgång av institutionell teori som är grundläggande för att förstå den teoretiska avgränsningen översättning. Vidare förklaras varför begreppet resande idéer är användbart för att förstå hur idén om avfallsförebyggande påverkar och sprids i en avfallsorganisation.

5.1 Institutionell teori

Christnie Oliver beskriver institutionell teori som att den försöker förklara hur organisationer agerar i relation till institutionella processer (Oliver, 1991:145). Historiskt sett kan teorin sägas utgöra en reaktion på organisationsforskningen där utgångspunkten är att organisationer bör ses som rationella verktyg. Teorin är en förlängning av idén om "the economic man" där individen i en situation med flera valmöjligheter väljer det mest lönsamma alternativet. Därav utgår man från att det också finns ett optimalt sätt att ordna organisationer och att även dessa är kapabla till rationella beslut utifrån givna situationer. Institutionell teori tar avstånd från det här förhållningssättet och riktar istället uppmärksamheten åt andra förklaringsfaktorer.

Författarna March och Simon pekade till exempel ut att beslutsfattande i organisationer handlar om att hantera kognitiva, politiska, känslomässiga och strategiska aspekter vilket föranleder att det inte är möjligt att hitta ett ultimata beslut (March & Simon, 1958). Det centrala för institutionell teori är institutioner (Eriksson-Zetterquist, 2009: 7), trots detta finns ingen enhetlig definition av begreppet, vilket beror på att ett flertal discipliner använder begreppet på olika sätt. Institutionell teori har under 1900-talet kommit att utveckla flera avgreningar, som ofta delas in i tidig institutionell teori och nyinstitutionell teori. Gemensamt för de båda inriktningarna är att de sätter kollektiv handling i centrum. Med grund i sociologiska studier ges förståelse för hur det kollektiva handlandet bidrar till organisationers utformning och varför de överlever. (Eriksson-Zetterquist, 2009: 152).

5.2 Nyinstitutionell teori

För den nyinstitutionella teorin är två verk grundläggande. John Meyers och Brian Rowans artikel *Institutionalized Organizations: Formal structure as Myth and Ceremony* som publicerades 1977, samt Paul J. DiMaggio och Walter W. Powells artikel *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and collective Rationality in Organizational Fields* från 1983.

Meyer och Rowans inflytelserika artikel visar hur organisationer anpassar sin verksamhet i form av till exempel produkter, tjänster, program, policy och tekniker till institutionaliserade och rationaliserade myter snarare än effektiva handlingsmönster. Idén om avfallsförebyggande kan sägas ha inslag av anpassning i en föränderlig omvärld. Genom ett sådant förfarande strävar organisationer efter att erhålla legitimitet och överlevnad istället för som tidigare tänkt åstadkomma rationella beslut i förhållande till verksamheten (Meyer & Rowan, 1977: 340). Det blir därför aktuellt att skilja på organisationers formella struktur och vad som egentligen görs i praktiken. Den formella strukturen kan till exempel bestå av organisationsschemat med kontor, avdelningar, positioner och program med mål som kopplar ihop de olika delarna. Det nyinstitutionella perspektivet framhäver alltså vikten av institutionaliserade myter (Røvik, 2004: 47) som en förklaring till varför organisationer blir lika varandra, så kallad isomorfism. De liknar varandra för att eftersom att de strävar efter att förverkliga samma myt (Eriksson-Zetterquist, 2009:67). Och för att hantera den osäkerhet som det innebär att ställas inför flera olika valmöjligheter (DiMaggio, Powell, 1983)

Resonemanget om isomorfism knyter således an till begreppet organisationsfält. Paul DiMaggio menar att organisatoriska fält kan utgöras av industrier inom en och samma bransch som är kopplade till varandra på olika sätt. På så vis påverkar de varandra genom kulturella och normativa processer (Eriksson-Zetterqvist, 2009:73).

Isärkoppling är ytterligare ett begrepp som är centralt för den nyinstitutionella teorin. Isärkoppling beskriver hur den formella strukturen i en organisation separeras från det som görs i praktiken. Exempelvis kan organisationer anta ambitiösa avfallsplaner med ouppnåeliga mål för att erhålla legitimitet. Då de antagna målen inte är möjliga att uppnå för organisationen löskopplas systemen mellan avfallshantering och avfallsplaner för att hantera både legitimitetsskapande och den krävande avfallshandlingen. Isärkoppling ger på så vis organisationen anpassningsförmåga gentemot de förändringar som sker i omgivningen (Eriksson-Zetterqvist, 2009: 71).

5.3 Skandinavisk institutionell teori

Inom institutionell teori har det även utvecklats en förgrening som kallas ”skandinavisk institutionell teori”. Till skillnad från den nyinstitutionella teorin innefattar den skandinaviska andra metodiska angreppssätt, resultat och teoribildningar. Det är bland annat ”ute på fältet” som kritik mot tidigare teoribildningar har uppstått. Bilden av organisationsförändringar som de framställdes av nyinstitutionalisterna uppgavs motsägas av fynden ute i verkligheten (Czarniawska & Joerges, 1996: 14). Forskarna inom skandinavisk institutionell teori har därför intresserat sig för organiseringens praktik, vilket resulterat i fältnära studier av organisationers förändringar. Ett sådant förhållningssätt leder alltså till att forskaren inte ställer sig över det studerade objektet utan istället antar en position parallellt med praktiken och uppmärksammar organisationens medlemmar på samma nivå. Inte för att de vet bättre, utan för att de vet (Ibid, (1996: 15).

5.4 Översättning, idémodellen och institutionaliseringsprocessen

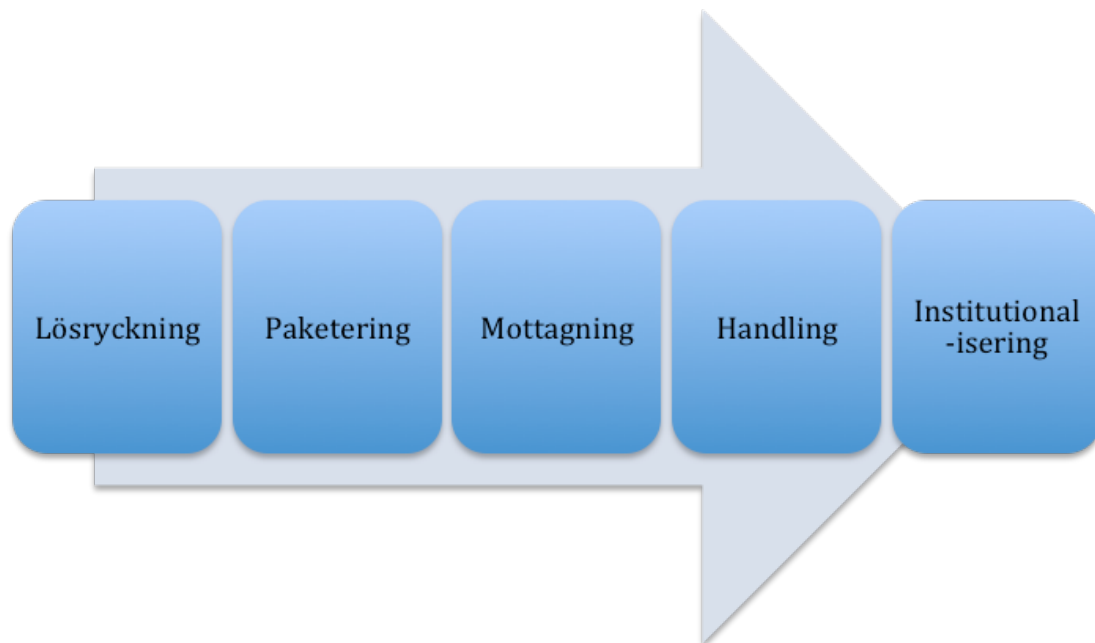
Med nya idéer kommer också förändring, såväl planerad som oplanerad. Czarniawska och Sevón skriver i inledningen till boken *Translating organizational change* (1996) att det är förändringar som avslöjar existerande organiseringsmönster. Det är först när en organisation utsätts för och genomför förändringar som människorna i organisationen kommer att ifrågasätta och reflektera över normaliserade rutiner och handlingsätt. Införandet av avfallsförebyggande bör alltså leda till olika typer av

förändringar som organisationsmedlemmarna har störst insikt i. Det här talar alltså för att det genom intervjuer och kontakt med organisationsmedlemmarna finns möjlighet att förstå hur idén påverkar verksamheten.

Översättningsteorin har växt fram som ett alternativt synsätt på hur idéer och organisationer förhåller sig till varandra där fokus ligger i själva processen, dvs. hur spridning går till, snarare än på resultatet av den (Johansson, 2002: 147). Översättning är en analogi för den process genom vilken idéer sprids mellan och inom organisationer. I stället för att se förändring som ett resultat av strategiska val eller påverkan från omgivningen, ser man förändring som en blandning av intentioner, slumpmässiga händelser och institutionella normer (Ericsson-Zetterquist, 2009). Enligt Czarniawska och Joerges (1996) handlar översättning om hur idéer om förändring förflyttas och färdas mellan olika platser och tider. Vi kan däremot aldrig studera processen från början till slut, det är någonstans på vägen vi kommer i kontakt med ett fenomen. Och när våra studier avslutas fortsätter idén att översättas (Lindberg, Erlingsdóttir, 2005: 33) Fenomenet idéspredning behandlas även inom nyinstitutionell teori under beteckningen *diffusion*. Metaforen kommer från fysiken och innebär att en given entitet kan flyttas från en sfär till en annan utan att själva entiteten förändras. I diffusionsmodellen färdas idén obehindrat tills den stöter på motstånd (Latour, 1986: 266) till skillnad från i översättningsperspektivet där spridningen av idén är beroende av att möta människor för att färdas vidare inom och mellan organisationer, ”Also, it answers the question about the energy needed for travelling: it is the people, whether we see them as users or creators, who energize an idea any time they translate it for their own or somebody else’s use”, (Czarniawska & Sevon, 1996). När det gäller att förmedla idén om avfallsförebyggande har till exempel en kommunikationsavdelning en avgörande roll för hur en avfallsorganisation når ut med sitt budskap. Det blir då tydligt att kommunikatorerna inom organisationen med deras expertis inom informationsförmedling har en betydelsefull roll i översättningsprocessen, att ge idén den energi som behövs för att kunna omsättas till handling. Översättningsbegreppet innebär en öppen tolkning av idéspredningen och ger möjligheten att entiteten eller objektet förändras under översättningsprocessens gång, (Ericsson-Zetterquist, 2009:127). Oundvikligen kan därför idébärare eller andra som möter idén påverka institutionaliseringsprocessen utifrån sin egna agenda. När idéer sedermera landar i en lokal kontext omvandlas

objekten genom anpassning till den lokala kontexten, till exempel kan idén tillföras nya värden för att passa in i etablerade arbetsformer. Centralt för teorin är begreppet mode. Idéer cirkulerar i samhället och tas upp av organisationer när de anses vara lovande, spännande eller estetiskt tilltalande. Idéer på modet uppfattas således som de mest moderna, spännande och intressanta vid en viss tidpunkt (Sahlin, Wedlin, 2008: 222). Alla idéer får dock inte genomslag samtidigt, på samma sätt som till exempel ett klädmode anammas av olika kulturer kommer idéer att prövas av organisationer inom ett fält under vissa perioder. Därefter stärks idéns genomslagskraft av isomorfa krafter. Ett exempel som ofta lyfts fram när det kommer till att förebygga avfall är Kretsloppsparken i Alelyckan, Göteborg. Exemplet uppfattas i organisationsfältet som framgångsrikt och står ofta som modell när andra organisationer diskuterar hur man tar sig an arbetet med avfallsförebyggande. Till diskussionen om idéer på modet hör också idébärare vilka kan definieras som en aktör eller profession som har till huvuduppgift att översätta idéer till objekt och skicka dem vidare i fältet. I fallet med avfallsförebyggande skulle man kunna jämföra med Naturvårdsverkets roll och även branschorganisationen Avfall Sverige passar in på denna beskrivning. Båda aktörerna arbetar aktivt med omvärldsbevakning på området, sammanställer olika idéer kring avfallsförebyggande som vidare paketeras och presenteras som ”goda exempel”. Idébärarna fokuserar däremot inte på handling, det är istället en uppgift för så kallade idémottagarna vilka vi finner i operativa organisationer (Erlingsdöttir, 1999: 32).

Förenklat kan översättningsteori beskrivas med en modell som tagits fram av Czarniawska och Sevón. De har, med stöd i Berger och Luckmanns (1967) institutionaliseringsprocesser och Latours (1986, 1993) syn på översättning, utvecklat ”översättningsmodellen”. Modellen tydliggör vad som sker i organisationer då nya idéer introduceras. Förändringar i organisationer kan med hjälp av modellen förklaras genom att det skett olika översättningsprocesser av den ursprungliga idén (Erlingsdöttir & Lindberg, 2005: 31-33). Modellen representerar en idealbild av hur en idé reser och de olika faserna där översättning sker.

Figur 1. Idémodell baserad på (Czarniawska och Joerges, 1996:46).

Lösryckning innebär att en idé hämtas från en tid och plats till en annan tid och plats. När idén rycks loss från sitt sammanhang blir den utan kontext, det vill säga tids- och rumsbundna drag försvinner. Det är också en förutsättning för att idén ska vara omtolkningsbar.

För idén ska kunna färdas vidare krävs paketering. Paketering innebär att idéerna översätts till ett objekt, en modell, prototyp eller text. Något som gör den lättare att sprida vidare, en typ av farkost. En tillräckligt attraktiv paketering kan göra att idén blir på modet och utgör då en legitim lösning på problem, medan andra idéer ratas (Brunsson, 1993: 497). En framgångsrik paketering handlar om att förpacka idén på ett unikt men också igenkänningsbart sätt. Här kommer också redigeringsprocessen in, där idén formas för att passa den tilltänkta miljön den ska ingå. Den som översätter idén, gör det i relation till den situation, den lokala praktiken, där idén ska användas. Översättningsprocessen handlar alltså om att paketera idén så att det dels blir tillräckligt allmängiltigt för att passa många men samtidigt också tillräckligt konkret för att kunna skickas vidare. I vissa fall används begreppet lösryckning synonymt med urbäddning och paketering synonymt med återinbäddning (Ponnert, Svensson, 2011)

När idén sedan möter en ny organisation möter den också en befintlig praktik med specifik karaktär. Här sker själva mottagandet. Eftersom idén har förpackats i en

annan kontext måste den packas upp för att kunna omsättas i handling. Idén redigeras av dem som tar emot den i den lokala praktiken genom att kombinera gamla strukturer med den nya idén. Det innebär att både den kontext som idén möter och idéns egenskaper har betydelse för mottagandet av idén.

Idén översätts därefter i handling genom att den, till att börja med, görs handlingskraftig. En viktig aspekt är att aktören som ska omsätta idén till handling upplever att idén blir upptäckt snarare än påtvingad. Idén tillskrivs nya och konkreta egenskaper, exempelvis genom att den kopplas ihop med etablerad praxis.

För att idén slutligen ska kunna institutionaliseras krävs upprepad handling. När en idé på modet omsätts till handling i flera organisationer samtidigt kan idén institutionaliseras i ett organisationsfält (Lindberg och Erlingsdóttir 2005:33).

Modellen beskriver alltså idéns resa från organisationsfältet till handling och bär med sig en rad följder som bör beaktas. Översättningsprocessen behöver inte nödvändigtvis vara av lingvistisk karaktär, utan omfattar även symboler, objekt och handlingar. Det betyder att ord kan översättas till objekt till handling eller andra ord. Vidare är idéns översättning en handling och inte ett resultat, översättningen bör därför inte utvärderas som ett resultat.

5.5 Handlingsnät

Det teoretiska perspektivet handlingsnät erbjuder ytterligare synsätt på förhållandet mellan organisationer och handling. Genom att följa de handlingar som förekommer i en situation kan ett så kallat handlingsnät synliggöras. Handlingsnätet kan i sin tur tjäna som utgångspunkt för att bättre förstå hur förhållandena mellan aktörer och handlingar skapar identitet (Lindberg & Czarniawska, 2006: 294). Perspektivet understryker att det framförallt är genom en aktörs handlingar som vi förstår vad aktörer gör och det är handlingar som producerar organisationers identitet, inte tvärt om. Som Czarniawska (2004) uttrycker det:

”A standard analysis begins with ”actors” or ”organizations”: an ”action net” approach permits noticing that these are products, rather than sources of organizing – taking place within, enabled by, and constitutive of, an action net. Identities are produced by and in an action net, not vice versa”.

Handlingar kopplas samman till ett handlingsnät genom översättning. Ett handlingsnät kan bara uppstå genom att kollektiva handlingar översätts i förhållande till andra kollektiva handlingar, till exempel genom anpassning. Corvellec & Czarniawska, förklarar med ett exempel där en återvinningscentral under påskhelgen ändrar sina öppettider för att underlätta för medborgare som använder ledigheten till att vårstada sina trädgårdar och tillfälligt ökar behoven av att göra sig av med sitt avfall (Corvellec & Czarniawska, 2014: 9). Formerna för interaktion i handlingsnät kan alltså vara många och vara uppbyggda på olika sätt där till exempel introduktionen av artefakter och objekt kan utgöra länkar i en längre kedja av handlingar. Att följa en idé ur handlingsnätsperspektiv kan alltså bidra till att upptäcka och identifiera en större mängd aktörer eftersom att platsen är oväsentlig, och handlingarna står i centrum. När ett handlingsnät etablerats avgörs dess fortlevnad av upprätthållandet av kontakter och relationer, upprepad handling kan sedan stabilisera handlingsnätet till ett normativt sätt att förhålla sig till handlingarna. Ett handlingsnät kan således med tiden utvecklas till ett nätverk där handlingar ger upphov till organisering som producerar organisationer. Handlingsnät kan därför användas för att förstå hur översättningar påverkar och påverkas av den institutionella omvärlden.

Handlingsnät kommer i studien användas för att beskriva hur de handlingar som översättningar, i fallet Sysav, ger upphov till kopplas ihop. Det rör sig om två fall av handlingsnät, det ena uppstår kring projektet med möbelåterbruk i Lund, och det andra kring kampanjen *köp inte skräp*.

5.6 Operationalisering

För att analysera och organisera det insamlade materialet på ett strukturerat sätt har en analysmodell konstruerats, baserad på *översättningsmodellen* av Czarniawska och Joerges (1996).

Teoretiska utgångspunkter	Operationalisering
<p>Lösryckning. Idén hämtas från en tid och plats till en annan. Den rycks loss från sitt sammanhang, förlorar sin kontext och blir därmed omtolkningsbar.</p>	<p>Varifrån kom idén? Vilket problem skulle idén lösa?</p>

<p>Paketering. Idén får en form och kan förflyttas i tid och rum. Idén får en form och översätts för att kunna göras attraktiv på ett unikt och igenkänningsbart sätt.</p>	<p>Vilket upplägg presenterades? Hur hade idén anpassats? Varför är det viktigt att arbeta med förebyggande av avfall?</p>
<p>Mottagning. Fasen handlar mycket om förhållandet mellan idé och idéanvändare. När Idén möter en ny kontext med specifika egenskaper och karaktär. Här måste idén anpassas i relation till existerande omständigheter. Mottagningen kan här begränsas på grund av idéns tolkningsutrymme, dvs. detaljnivå.</p>	<p>Hur inleddes arbetet? Hur beskriver respondenten sina möjligheter att påverka idén? Har idén förändrats över tid?</p>
<p>Handling. Idén tillskrivs nya och konkreta egenskaper, exempelvis genom att den kopplas ihop med etablerad praxis. Till exempel hur den utformas med möten, rutiner, dokument, och roll i verksamheten.</p>	<p>Hur arbetar respondenterna med avfallsförebyggande? Vilka hjälpmedel, till exempel mallar eller instruktioner, har använts? Vilka konkreta handlingar har kommit till uttryck?</p>
<p>Institutionalisering. För att idén ska bli en självklar del av verksamheten krävs upprepad handling så att de stabiliseras och därefter institutionaliseras.</p>	<p>Finns tecken på att handlingar kopplade till idén har upprepats? Hur prioriteras idén i verksamheten?</p>

Figur 2, Operationalisering av översättningsmodellen

De olika faserna som också beskrivs i Erlingsdöttir & Lindberg (2005) har strukturerats som ett schema med tillhörande operationalisering i form av frågor som ställs till den insamlade empirin. Modellen fungerar alltså som stöd för både läsaren och sammanställning vid sortering i materialet, med en kronologisk följd. Modellen beskriver dock en ideal bild av de översättningar som sker. I det verkliga fallet så uppstår översättningar på en mängd olika sätt. Översättningar kan till exempel ta formen av en våg-rörelse där interaktion mellan olika individer och aktörer rör sig fram och tillbaka. Översättningsprocessen är heller inte isolerad till enskilda individer utan kan pågå parallellt i flera delar av en organisation simultant. För att sedan överbrygga till den analyserande delen avslutas det empiriska kapitlet med en rekonstruktion av översättningsmodellen där empirin sammanställs.

6. Empiri

I det här avsnittet presenteras det insamlade materialet, den analysram som konstruerats (Figur 2) används som vägledning. Kapitlet delas in i två delar på grund av innehållsmässiga skillnader. Den första delen utgår från och beskriver de dokument som berör idéns resa från EU till Sysav och den andra delen redogör för hur idén översätts i Sysav. Del 1 fungerar alltså som en bakgrundsbeskrivning och tillbakablick vilket är nödvändigt för att förstå förloppet. Resan från EU till Sysav har även den varit föremål för översättning något som är av betydelse för hur idén översätts i Sysav. I Del 2 redogörs det insamlade materialet som berör den egentliga fallstudien, det vill säga Sysav.

6.1 Del 1

Här presenteras alltså bakgrunden till avfallsförebyggande som idé och hur översättningar påverkat innehållet innan mötet med Sysav.

6.1.1 EU:s avfallsdirektiv

Avfallshanteringen inom unionen har utvecklats under de senaste 30 åren utifrån så kallade "Environmental Action Plans" och genom den gemensamma lagstiftningen. EUs miljöhandlingsplan nummer 6, som gällde mellan åren 2002 och 2012 identifierade bland annat avfallsförebyggande som ett av fyra prioriterade områden. Syftet var då att driva en linje där ekonomisk utveckling inom unionen skulle frikopplas från ökade avfallsmängder. Vidare inleddes 2005 en långsiktig strategi på avfallsområdet kallad, The 2005 Thematic Strategy on Waste Prevention and Recycling, ett initiativ som resulterade i en revidering av då gällande avfallsdirektiv (Directive 2006/12 on waste). Syftet med revideringen var att förändra synen på avfall inom EU. Istället för att se på avfall som en börda skulle avfall värderas som en resurs. (EU, 2010). Avsikten med direktivet var också att enhetliggöra lagstiftningen inom unionen för att underlätta genomförandet för medlemsländerna.

Det nu gällande Avfallsdirektivet (Directive 2008/98/EC on waste) beslutades inom EU 2008 och infördes i svensk lagstiftning 2011. Det ersatte då tre gamla direktiv: ramdirektivet om avfall (2006/12/EG), direktivet om farligt avfall (91/689/EEG) samt direktivet om spillolja (75/439).

De nya reglerna har gett upphov till ett nytt kapitel i miljöbalken, nummer 15, och en ny avfallsförordning (2011:927), (Naturvårdsverket, lagar och regler om avfall, 2014)

I det nya avfallsdirektivet lyfts avfallshierarkin fram som utgångspunkt. Avfallshierarkin kan åskådliggöras som en trappa som avgör prioritering för hur avfall ska behandlas. Trappstegen är:

1. Förebyggande
2. Återanvändning
3. Materialåtervinning
4. Annan återvinning, till exempel energiåtervinning
5. Bortskaffande

Som hierarkin visar ska förebyggande av avfall prioriteras högst, något som direktivet ytterligare tydliggör genom att medlemsstaterna också ska utforma nationella program med mål för förebyggande av avfall. I Avfallsdirektivet definieras avfallsförebyggande enligt följande:

Åtgärder som vidtas innan ett ämne, ett material eller en produkt blivit avfall och innebär en minskning av, a) mängden avfall, inbegripet genom återanvändning av produkter eller förlängning av produkters livslängd, b) den negativa påverkan av miljön och människors hälsa genom det genererade avfallet, eller c) innehållet av skadliga ämnen i material och produkter (Naturvårdsverket, 2014).

Avfallsdirektivet har utvecklats i enlighet med andra övergripande policyprogram, bland annat: 7th Environment Action Programme, the Resource Efficiency Roadmap och the Raw Materials Initiative.

6.1.2 Den nationella avfallsplanen

Enligt EU: s avfallsdirektiv ska alla unionens medlemsländer ha en nationell avfallsplan. I Sverige är den framtagen av Naturvårdsverket, ”Från avfallshantering till resurshushållning - Sveriges avfallsplan 2012-2017”. Syftet med den nationella planen är att den ska styra avfallshanteringen så att den blir mer resurseffektiv.

I rapporten pekas fem områden ut där verket bedömer att extra stort behov av åtgärder finns; avfall i bygg- och anläggningsindustrin, hushållens avfall, resurshushållning i livsmedelskedjan, avfallsbehandling samt illegal export av avfall till andra länder. Naturvårdsverket påpekar att samarbete mellan kommuner, myndigheter, näringsliv och forskarsamhället är av stor vikt för att åtgärderna ska nå framgång. Till skillnad

från Naturvårdsverkets tidigare avfallsplaner fokuserar den ännu tydligare på behovet av att minska avfallens mängd och farlighet, samt förebyggandet av dess uppkomst. Myndigheten redogör för arbetets gång i en bilaga (Arbetsgång, bilaga till nationella avfallsplanen, 2012). Här förklaras att arbetet har delats upp i två delar, identifiera problem och ta fram mål och åtgärder. Arbetet uppges ha skett i nära överensstämmelse med det befintliga arbetet myndigheten gör avseende avfallsförebyggande. För att identifiera problemen som fanns med avfallshanteringen lät Naturvårdsverket ett antal forskare ta fram tre underlagsrapporter som handlade om miljöpåverkan från avfallshanteringen, miljöeffekterna av att förebygga avfall och potentialen för materialåtervinning. Vidare hölls olika möten med flera aktörsgrupper, till exempel med kommuner, privata avfallsbehandlare, industri och länsstyrelser. Med deras synpunkter sammanfattades de problem som fanns. Avfallsrådet som är myndighetens expertgrupp på området agerade som stöd i detta arbete. Utifrån den här probleminventeringen utarbetades sedan de fem prioriterade områden som utgör fokus för den nationella avfallsplanen, vilka nämnts ovan.

Naturvårdsverket gick sedan vidare med att ta fram förslag till mål och åtgärder. I september 2010 beslutades också att tillsammans med Avfallsrådet utarbeta en vision för hur avfallshanteringen skulle se ut år 2020. Visionen består av en målande och förvånansvärt poetisk beskrivning av en framtida stad:

“Vi vandrar vidare och passerar ett hyreshus. Familjen J går igenom kyl- skåpet för att se om de har några rester som går att omvandla till en ny spännande maträtt. Bönröra, ägg, pasta, kokta palsternackor... Jo, det kan nog bli något. Ingen mat slängs i onödan. Människor vill inte slösa med resurserna. Skal och ben och annat som inte går att äta samlas in och blir till biogas”.

Visionen är ett minst sagt annorlunda inslag i den här typen av styrdokument. Det står däremot klart att den syftar till att förmedla en bild av hur myndigheten tänker sig att samhället ska se ut och fungera i framtiden, hur läsaren ska förstå meningen med avfallsplanen. Berättelsen handlar om minskat slöseri, avfallsförebyggande, hållbar konsumtion, cirkulär ekonomi:

“Vi fortsätter och hamnar i ett villaområde. I slutet av gatan finns ett skjul med grannarnas gemensamma verktyg. Gräsklippare, häcksax och yxa. Varför skulle alla köpa på sig alla grejer? Genom att dela på ägandet lever vi mer resurseffektivt och träffas oftare, vilket ger oss ett ökat väl- befinnande”.

I kontrast till andra liknande målbeskrivningar och strategier som förekommer i arbete med avfallsförebyggande finns här ett tydligt exempel på att Naturvårdsverket uppmanar till icke-konsumtion.

Arbetet med mål och åtgärder fortgick under 2010 och i februari 2011 hölls ett tvådagarsmöte där forskare från projektet "Hållbar avfallshantering" presenterade analyser av föreslagna styrmedel och Naturvårdsverket presenterade förslag till mål och åtgärder. Under sommaren 2011 avstämde arbetet med Avfall Sverige och Miljödepartementet för att sedan under hösten skicka ut materialet på remissrunda. 84 instanser yttrade sig och planen reviderades utifrån synpunkterna innan publicering 2012. (Arbetsgång, bilaga till nationella avfallsplanen, 2012)

Vid granskning av myndighetens arbete med avfallsplanen blir det tydligt att en uppsjö aktörer och intressenter var inblandade i arbetet, miljömålsberedningen, miljödepartementet, Profu, forskare, förpacknings- och tidningsinsamling, renhållningsförvaltningar och svenskt näringsliv för att nämna några.

6.1.3 Avfallsförebyggande programmet

Året efter att den nationella avfallsplanen presenterats offentliggjordes år 2013 Sveriges första avfallsförebyggande program: "Tillsammans vinner vi på ett giftfritt och resurseffektivt samhälle". Programmet sträcker sig från åren 2014 till 2017, och kompletterar den nationella avfallsplanen samt visar vad företag, branschorganisationer, myndigheter, kommuner och landsting praktiskt kan göra för att minska avfallet. Planens syfte är att vägleda och inspirera svenska aktörer så att miljömålen nås. Det framgår också att Naturvårdsverket pekar ut ett ökat tryck från omvärlden. I ett pressmeddelande daterat den 2 maj 2013 kommenterar Naturvårdsverket det nya programmet: "*Kraven ökar både internationellt och från EU på att miljöpåverkan från avfall ska minska och att samhällets resurser måste utnyttjas effektivare*". Programmet har fyra stycken fokusområden vilka är: mat, textil, elektronik samt byggande och rivning. Naturvårdsverket har valt ut dessa områden dels på grund av att de ger upphov till stora mängder avfall men också på grund av att det är avfallsslag som orsakar stora samlade mängder utsläpp av växthusgaser vid utvinning, produktion och avfallshantering. Myndigheten poängterar också att en anledning till att mat och textil lyfts fram är att många avfallsförebyggande aktiviteter redan är på gång inom områdena och att man därför vill stödja dessa.

6.2 Del 2

Här presenteras hur idén om avfallsförebyggande översätts i den regionala/lokala kontexten som är Sysav.

6.2.1 Sysavs kretsloppsplan

Kretsloppsplanen är det dokument som visar vägen för avfallshanteringen inom Sysav-regionen för perioden 2011-2015. Planen har utarbetats gemensamt av Sysav och ägarkommunerna. Vidare poängteras att samarbete i hela avfallskedjan är en förutsättning för att klara de utmaningar som samhället står inför. Här nämns bland annat ökade avfallsmängder, farliga ämnen och klimatproblematiken. Andra syften med planen är:

- Att visa vilka frågor som bolaget och dess ägare gemensamt bedömer som de mest viktiga att arbeta för under de närmaste åren för att nå en kretsloppsanpassad avfallshandling,
- Att beskriva Sysavs kretsloppsarbete utifrån rådande förutsättningar och lokala förhållanden,
- Att fungera som underlag när ägarkommunerna samt de olika avdelningarna inom Sysav planerar sin verksamhet.

Planen består av fem delmål, varav två är av intresse för den här uppsatsen, nummer 1 och 3.

1. *Verka för avfallsminskning:*

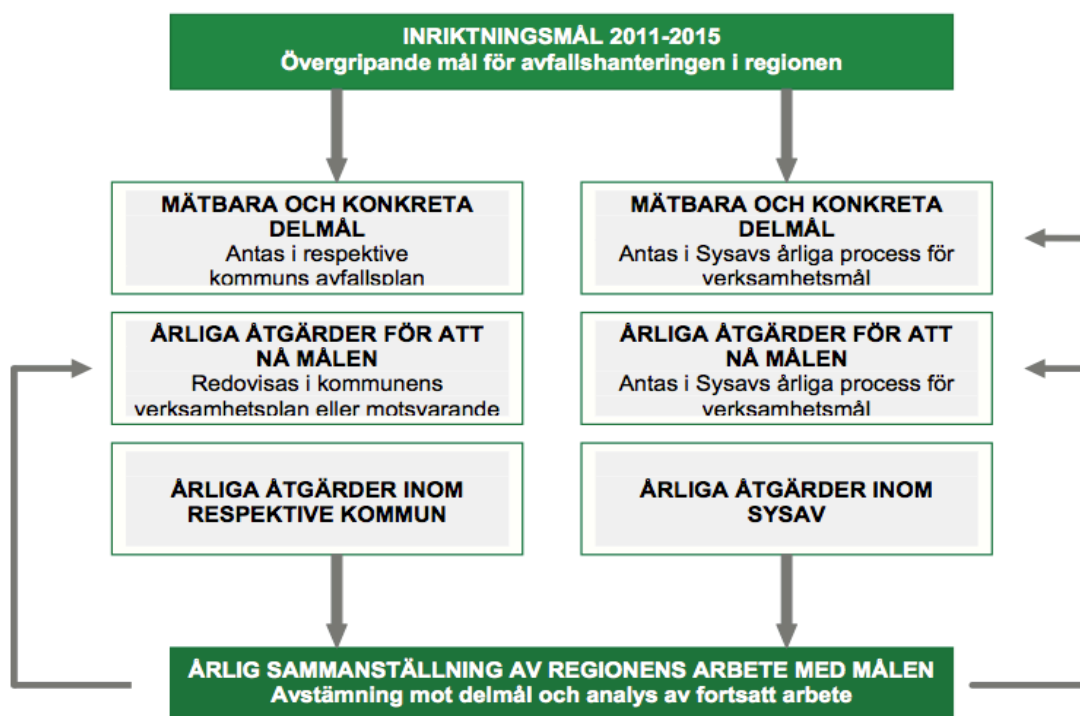
”Arbeta för att avfallsmängderna till behandling ska minska från kommunerna, bl.a. genom information, erfarenhetsutbyte och idéskapande för minskad uppkomst av avfall. Sysav ska arbeta för att minska avfallet i sin egen verksamhet samt genom rådgivning informera industrin och byggbolagen om möjligheten att minska avfallsmängderna.”

3, *Öka återanvändning av varor och produkter:*

“För att öka återanvändningen ska nyttjande av ny teknik och

samarbete mellan företag/organisationer stimuleras. System för insamling av återanvända varor och produkter ska vara lättillgängliga och användarvänliga. Sysav ska marknadsföra och utveckla Återbyggdepåns verksamhet samt utveckla möjligheterna till återbruk på återvinningscentralerna.”

Målen har utvecklats i ett gemensamt beredningsarbete där en arbetsgrupp bestående av representanter från Sysav samt ägarkommunerna Malmö, Lund, Trelleborg och Sjöbo ingått. Arbetsgruppen var ansvarig för att ta fram förslag till mål och arbetet utgick från en enkätundersökning bland grupper inom Sysav och ägarkommunerna, tidigare kretsloppsplan samt en omvärldsbevakning där aktuella frågor på området beaktades. Två referensgrupper har också varit delaktiga i arbetet, Sysav samrådsorgan samt en teknisk delegation. De gemensamma målen bryts sedan ner till delmål separat för Sysav och de enskilda kommunerna. Organisationen använder sig av följande process för att styra avfallshanteringen i regionen:

Figur 3, Målstyrningen inom Sysav

I Kretsloppsplanen skriver man uttryckligen att avfallshierarkin har varit vägledande vid framtagandet av målen.

6.2.2 En stadsnära återvinningscentral – deltagande observation

6.2.3 Bakgrund

Inför mötet fanns viss information om projektet tillgänglig via Sysavs hemsida. Den publicerade informationen gör klart att det än så länge handlar om en förstudie med avsikt att undersöka möjligheterna att genomföra projektet. Huvudaktörerna i förstudien är Sysav, VA SYD (Vatten- och avloppsorganisationen i Malmö och Burlöv), MKB (Malmö stads bostadsbolag) och Malmö stad. Det framgår vidare att projektet handlar om etablering av en stadsnära återvinningscentral i Malmö närmare bestämt vid Perstorp station längs med Lönngatan. Syftet med etableringen är att utöka servicen till de boende i centrala delar av Malmö. Inriktningen på återbruket ska också vara att göra återanvändning och återvinning av grovsopor tillgänglig för boende i flerbilshus. Platsen ska också möjliggöra ett samlat grepp för insamling och försäljning av återanvändningsbart material. I anslutning till platsen planeras även så kallade förreparationsverkstäder för till exempel möbler, cyklar och mindre elektronik. Planerna på återvinningscentralen har pågått under en längre tid, i oktober 2013 anordnades en vernissage där studenter från Arkitektskolan i Lund presenterade sina idéer om platsen med begreppet mötesplats som ledord. Savita Upadhyaya, utvecklingsingenjör på VA SYD uttalar sig i ett pressmeddelande daterat den 3 oktober 2013 angående studenternas funktion: ”Tanken med att bjuda in studenterna var att vi vill ha deras fräscha ögon på detta nya koncept som vi hoppas resulterar i mer innovativa och okonventionella lösningar”.

6.2.4 Observationen – Malmö stadshus

På Malmö stadshus samlades representanter från bland annat stadsbyggnadskontoret i Malmö och Sysav-Utveckling för att ta del av fyra stycken arkitektbyråers presentationer av hur ett stadsnära återbruk kan se ut. Byråerna deltog på plats med 2-3 medarbetare var. Deltagandet var av passiv art då syftet med observationen var att få en känsla för hur Sysav arbetar med ett projekt med avfallsförebyggande inslag i praktiken. Mötet inleddes med en lättare lunch och tog totalt cirka fyra timmar med kaffepaus inräknat.

Till en början var mötet något av en besvikelse. Det blev ganska snabbt tydligt att det skulle komma att handla om väldigt mycket annat än just avfallsförebyggande. Vilka säkerhetsmarginaler måste finnas till den intilliggande järnvägen? Vilket

exploateringskostnader gäller för området? Hur mycket buller kommer att genereras på platsen? Vilka tunga transporter medför återvinningscentralen? Är exempel på frågor som kom upp under och mellan presentationerna. Medan termer av stadsplaneringsteknisk natur radades upp uppstod en viktig insikt, avfallsförebyggande i det här hänseendet är infrastruktur som kräver lika mycket planering som annan. De diskussioner som kom att beröra avfallsförebyggande handlade i stor utsträckning om tillgänglighet och utformningen av själva platsen för återbruk och återvinning. Gemensamt för de olika arkitektbyråernas visioner var att skapa utrymmen i staden som på ett naturligt och intuitivt sätt leder medborgare till att tänka i termer av avfallsförebyggande. Att skapa en social och hållbar mötesplats som representerar resurshushållning och gröna ytor. På det här sättet skulle platsen undermedvetet få folk att förändra sina beteenden. Till exempel uppstod diskussioner om hur staden kan utformas för att inbjuda människor till att delta i arbetet med avfallsförebyggande. Odlingar i en stadsnära miljö, torgförsäljning, förnybar energiproduktion, festplatser, reparationsverkstäder, släp- och cykeluthyrning, gallerier, restauranger är exempel som lyfts fram. Tankarna som dryftas visar här ett mycket brett synsätt där egentligen lite vad som helst kan sägas handla om avfallsförebyggande.

Avfallsförebyggande verkar i det här fallet översättas till att handla om en social aktivitet där människor samlas kring en plats för att hushålla med resurser. Staden ses här ha ett instrumentellt syfte med uppgift att tillhandahålla olika typer funktioner snarare än att upprätta regler och förbjuda vissa beteenden. Arkitektbyråernas visioner genomsyras av innovationer och ett väldigt positivt perspektiv där en stor tilltro finns för att människor vill samlas och utföra avfallsförebyggande åtgärder men att förutsättningarna i staden måste förändras.

6.2.5 Intervjuer - Samtal med tjänstemän

Här nedan redogörs för de fem intervjuer som genomförts.

Tjänsteman 1, miljö- och kvalitetschef, har arbetat på Sysav i tio år, varav tre som chef. Har varit delaktig i arbetet med att ta fram Sysavs kretsloppsplan.

Tjänsteman 2, central miljösamordnare, har arbetat på Sysavs huvudkontor i två år. Personen har ett centralt ansvar för miljösamordningen på företaget.

Tjänsteman 3, miljöpedagog, har arbetat på företaget i fyra år. Ansvarig för utbildningar och föreläser om avfallsförebyggande åtgärder.

Tjänsteman 4, Tjänsteman 3, kommunikatör, har arbetat i organisationen i sju år. Ansvarig för kampanjen ”Köp inte skräp”.

Tjänsteman 5, projektledare, har arbetat på Sysav i ett år. Driver ett projekt som syftar till att förebygga avfall från möbler.

6.3 Kretsloppsplan

Tjänsteman 1, miljö- och kvalitetschef, har arbetat på Sysav i tio år, varav tre som chef. Har varit delaktig i arbetet med att ta fram Sysavs kretsloppsplan för kommande period (2016-2021).

För att få en förståelse för hur tjänstemannens arbete med kretsloppsplanen förhåller sig till avfallsförebyggande inleddes intervjun med frågor kring hur tjänstemannen först kom i kontakt med ämnet.

”Avfallsförebyggande är något som funnits med i vår kretsloppsplan sedan 2011. Det var ju det första inriktningsmålet, att verka för avfallsminimering”.

Vart, mer konkret, kom uppdraget eller idén ifrån?

”Det här är något som vi har gjort för att kunna se den samlade inriktningen för avfallshanteringen i regionen. Kretsloppsplanen är ett dokument som ska beslutas av styrelsen, så den kom därifrån”.

Respondenten förklarar att det finns olika samordningsgrupper och samverkansorgan i organisationen. Bland annat finns det en grupp som heter ”teknisk delegation och samordningsorgan” som består av representanter från både Sysav och ägarkommunerna.

Hur har samordningen med ägarkommunerna fungerat?

”När det gäller fokusområden eller inriktningsmålen som vi tidigare kallat det för så vill vi ju att kretsloppsplanen och alla kommuners egna avfallsplaner ska stämma överens och det har de gjort också, bara med några få undantag. I något enstaka fall så har en kommun önskat vissa justeringar som då gjorts i den enskilda avfallsplanen”

Tjänsteman 1 förklarar att målen från kretsloppsplanen inte alltid översätts ordagrant

men att strukturen är gemensam och används av alla kommuner i regionen.

”Till exempel var det så att Malmö och Burlöv kände att man ville ha en annan indelning och lite andra rubriker, så de står bakom helheten men gjorde en annan indelning med andra mål”.

Enligt tjänsteman 1 är framtagandet av den gemensamma kretsloppsplanen och de enskilda avfallsplanerna i någon mån synkroniserade processer. Tjänstemannen förklarar att Sysav och ägarkommunerna har arbetat fram gemensamma effektmål - det finns åtta stycken sådana som utarbetats utifrån ett gemensamt faktaunderlag. Faktaunderlaget bestod av sex delar:

En enkätundersökning med tjänstemän och politiker. workshops i varje kommun, en sammanställning av lagar och regler internationell och nationellt, resultatet av Sysavs strategiarbete, generationsperspektivet (vad barn och ungdomar tycker) samt utvärdering hur det har gått med tidigare planer.

Hur är det tänkt att kretsloppsplanen ska användas i praktiken?

”Den praktiska tillämpningen den kommer ju framförallt ute i ägarkommunerna, för att där är ju avfallsplanen styrdokumentet över alla andra vad gäller avfallshanteringens utveckling i kommunen”.

Tjänsteman 1 poängterar att den lokala avfallsplanen och de gemensamma effektmålen med alla föreskrifter ställs ut för allmänheten så att folket kan komma med synpunkter för att sedan skickas upp till fullmäktige för beslut.

Kretsloppsplanen som dokumentet används också som en ledstjärna vid framtagandet av den årliga målprocessen inom bolaget och vid framtagandet av den egna strategin för 2015-2020.

”Man kan säga att det finns många dokument som kompletterar varandra, där kretsloppsplanen är ett viktigt sådant”.

Vid framtagandet av kretsloppsplanen har Sysav organiserat arbetet i ett projekt med olika grupper. En övergripande arbetsgrupp, den så kallade ”avfallsplanegruppen” som består av representant från varje kommuns avfallsavdelning, på tjänstemannansidan. Den här gruppen har arbetat löpande under den femårsperiod som projektet pågått med avfallsplanen och dess genomförande. Gruppen har också utökats med en person från varje kommuns miljöförvaltning.

”Sedan har vi haft referensgrupper kopplade till oss, bland annat en grupp kommunikatörer både från Sysav och kommunerna”. Dessutom en grupp från Sysav Utveckling AB som har bidragit med framtidsfrågor och teknik och en referensgrupp med miljöingenjörer från Sysav”.

Referensgrupperna har fungerat som stöd i processen och kommit med synpunkter på de förslag som utvecklats i arbetet. I framtagandet av kretsloppsplanen har även en styrgrupp bestående av chefer från några av ägarkommunerna och Sysav haft en beslutsfattande roll. ”Avfallsplanegruppen” hade tre workshops och sex heldagsmöten under processens gång.

Har ni även tittat på hur andra organisationer byggt upp sitt avfallsförebyggande arbete?

”Ja, jag tänker framför allt på Sörab, Stockholms- och Göteborgsregionens avfallsplaner. Det är många av dem som adresserar minskad avfallsmängd. Sedan har vi ju också NSR (Nordvästa Skånes renhållnings AB) som driver kampanjen ”Skitlite 2020” som innefattar en halvering av avfallsmängden mellan år 2010 och 2020. Men så tufft går inte vi ut eftersom vi helt enkelt inte har rådighet över det”.

Vad ser ni för långsiktiga vinster med avfallsförebyggande?

”En drivkraft för oss är ju att våra investeringar och anläggningar ska kunna räcka till, även i framtiden”.

Vad finns det för problem?

”Avfallsförebyggande är en konsumtionsfråga och en konsumtionsfråga är ju en samhällsfråga. Vår uppgift är att återkoppla till samhället hur mycket avfall det blir och vilken typ av avfall det blir av konsumtionen. Men vi har inte rådighet över samhällets konsumtion och det ska vi heller inte ha. Även om vi kan påverka det i en mer hållbar utveckling”.

6.4 Miljösamordning

Tjänsteman 2, central miljösamordnare, har arbetat på Sysavs huvudkontor i två år. Personen har ett centralt ansvar för miljösamordningen på företaget och ska samordna alla miljö- och kvalitetsfrågor och ta dem vidare till ledningen för beslut.

Miljösamordnare på Sysav ansvarar bland annat för rapporteringen av avfallsbolagets klimatbokslut. Tjänsteman 2 fungerar också som ett stöd vid de kampanjer kring avfallsförebyggande som organisationen genomfört. Tjänstemannen förknippar avfallsförebyggande med avfallshierarkin och beskriver den som ett mantra inom

organisationen. Tjänsteman 2 stötte på begreppet under sin introduktionsutbildning på företaget. Respondenten jämför avfallsorganisationens förhållande till avfallshierarkin med Systembolagets uppdrag att förebygga alkoholkonsumtion.

”Det är lite samma sak. Vi går ut och informerar och vill att folk ska bli bättre på återanvändning. Men samtidigt är det ju avfall vi finansierar vår verksamhet på”.

Har du arbetsuppgifter som är direkt kopplade till förebyggande avfall?

”Nej, inte direkt men det jag jobbar med är ju till exempel att vi ska ta fram ett klimatbokslut. Och det handlar om att visa företagets totala klimatpåverkan uträknat i co2-ekvivalenter, alltså både positiv och negativ påverkan. Vi släpper ju ut en massa men vad gör vi för nytta? Och då kommer till exempel förebyggande in väldigt mycket. Och det här tillhör vår strategiska agenda att vi ska jobba med det här”.

Tjänsteman 2 berättar att det har utvecklats en projektmodell med tillhörande checklista som ska användas för att få med miljöfrågorna när olika projekt ska sjösättas. Det är ett exempel på hur förebyggande kommer in i praktiken.

Anser du att kretsloppsplanen hjälper dig i ditt arbete?

”Nej, inte direkt kanske. Jag vänder mig till våra strategiska mål och vår vision. Jag har mina egna mål på min avdelning och tanken är ju att de ska bidra till det större övergripande målet som finns i kretsloppsplanen. Alla har ju strategiska mål och sen bryter man ner dem till enskilda handlingsplaner på de olika avdelningarna”.

Tjänsteman 2 ingår många olika nätverk från olika branscher där hållbarhetsfrågor diskuteras. Därigenom får tjänstemannen också inspiration och nya idéer. Det här utbytet upplever tjänstemannen som mycket givande.

Vilken vikt upplever du att ledningen lägger vid avfallsförebyggande?

”Mycket har hänt sedan vi bytte vd. Frågorna har hamnat på agendan på ett helt annat sätt med bättre strategisk inriktning. Frågan har fått en helt ny tyngd i organisationen. Det känns numera självklart att arbeta avfallsförebyggande”.

Tjänstemannen har dock svårt att dra gränsen för vad som är avfallsförebyggande och vad som är annat eftersom det vävs in i de dagliga rutinerna på ett annat sätt i dag.

”Jag jobbar mycket med våra miljötillstånd och miljörapporter och förebyggande sitter i mitt huvud. Det är vad jag arbetar mot hela tiden”.

6.5 Internutbildning

Tjänsteman 3, miljöpedagog, har arbetat på företaget i fyra år. Ansvarig för utbildningar och föreläser om avfallsförebyggande. Respondenten har hållit i en miljöutbildning som Sysavs samtliga anställda genomgått. Utbildningen fokuserade på avfallshierarkin och varför det är viktigt att ett bolag som Sysav som ligger i framkant när det gäller sortering och återvinning också måste prata om förebyggande. Tjänsteman 3 fick uppdraget av företagets ledning med syftet att höja kompetensen hos de anställda. Tjänsteman 3 har också varit delaktig vid framtagandet av de olika kommunernas avfallsplaner. Det framkommer att tjänstemannen har hållit i föredrag med syfte att inspirera arbetsgrupper som har arbetat med att ta fram avfallsplaner på kommunal nivå. Det har rört sig om tillfällen där grupperna har deltagit i ”workshops” och tjänstemannen har inlett med att sprida idéer om avfallsförebyggande i grupperna.

Vilken information har fungerat som underlag till utbildningstillfällena?

”Vi har ju olika nätverk där det samlas oerhört mycket information. Vi träffas också i olika nätverksträffar där vi utbyter idéer. I övrigt anlitar vi olika forskningsbolag som Profu och IVL som tar fram underlag till oss”.

Tjänsteman 3 anser inte att utbildningarna ha anpassats till olika deltagargrupper, inte heller till lokala förutsättningar.

”Utbildningarna är generella. I och med att vi är så många anställda finns det också en väldigt stor spridning på vad man gör inom företaget. Därför är det svårt att anpassa materialet”.

Hur har projektet påverkat arbetet med avfallsförebyggande inom Sysav? Vilka förändringar har du sett?

”Vi har de största kundmötena på återvinningscentralerna och känner personalen själva att de har fått mer på fötterna i argumentationen. De kan förklara bättre varför det är viktigt med förebyggande och hur det påverkar miljön. Vi har ju cirka två miljoner besök varje år, så det känns ju bra att personalen kanske vågar interagera mer med våra kunder kring de här frågorna”.

6.6 ”Köp inte skräp”

Tjänsteman 4, kommunikatör, har arbetat i organisationen i sju år. Ansvarig för kampanjen ”Köp inte skräp”. Tjänstemannen var i samband med intervjun betyngd

med annat arbete vilket gjorde att personen hänvisade till en utvärdering av projektet vid frågor om bakgrund med mera, varför intervjun kan uppfattas som något mindre utförlig.

”Köp inte skräp” är en kampanj som vill få folk att reflektera över sin konsumtion samt hur den påverkar avfallsmängder och miljö. Kampanjen initierades av VA Syd i samarbete med Sysav och ägarkommunerna. Den har koppling till avfallshierarkin och är en del av det nationella projektet ”Europa minskar avfallet”. Ett utav Sysavs syften med kampanjen var att stärka sitt varumärke, och etablera en position som ett miljöföretag genom att kommunicera avfallsminimering. I en utvärdering av kampanjen framgår att en attitydundersökning genomförts under 2013 det vill säga innan kampanjen lanserades. Där ställdes frågan ”Vilka verksamheter förknippar du med Sysav?”, 34 % säger sig förknippa Sysav med avfallsminimering, dock har ingen mätning genomförts efter kampanjen genomförts. Men förhoppningen är att andelen ökar vid nästa undersökningstillfälle (Utvärdering, ”Köp inte skräp, 2013).

”Köp inte skräp” utgår från en webbaserad testsajt där användaren får en bild av sin uppskattade miljöpåverkan utifrån bland annat kön och ålder. Exempelvis uppges att en tjuugoåttårig man har ägt sju mobiltelefoner under sin livstid och att telefonerna genererat 75 kilo avfall per styck vid tillverkningen. Användaren får därefter råd om hur den kan tänka och agera för att minska sitt bidrag till avfallet. Utmärkande för kampanjen är att den utgår från användarens egenskaper och vanor, samt att webbsidan är kopplad till sociala medier såsom Facebook där resultatet av testet kan publiceras och på så sätt spridas vidare till nya användare. I slutet av 2014 lanserades en fortsättning på kampanjen. Denna gång låg fokus på textil och dess påverkan på miljö och klimat.

Även tjänsteman 4 kom i kontakt med avfallsförebyggande genom EU-direktivet och avfallshierarkin. Vidare nämner respondenten branschorganisationen Avfall Sverige med deras motto ”det finns inget avfall” som en viktig aktör för spridning av information kring ämnet avfallsförebyggande. Tjänsteman 5 förklarar att bakgrunden till kampanjen ”Köp inte skräp” ligger i den regionala kretsloppsplanen där det står formulerat att Sysav ska verka för avfallsminimering. När det kommer till hur kampanjen utformades, framgår att inspiration hämtats från andra framgångsrika kampanjer som utmärkt sig som framgångsrika exempel på bra kommunikation.

”Under tiden då kampanjen utformades fanns inga andra exempel att snegla på när det gäller förebyggande, vi kollade snarare på framgångsrika kampanjer generellt. Kung Markattas pk-test, till exempel. Vi tittade ju egentligen mest på vad som var trenderna på Facebook”.

Tjänsteman 4 berättar att Sysav använde sig av en webbyrå som fick uppdraget både skriftligt och muntligt. Deras förslag presenterades i form av en hemsida som godtogs men att byrån kom att vidareutveckla idén ytterligare för att själva använda kampanjen i en tävling.

Angående återlanseringen av kampanjen med textilfokus förklarar tjänsteman 4 att det beslutades på grund av att det inom branschen pratades väldigt mycket om textilavfall just då.

”Det är många i branschen som går på textilierna. Många av de stora företagen har ju också börjat jobba med avfallsförebyggande vilket gör att många följer med. Av alla våra avfallsslag så är textil ett av de som är mest resurskrävande i produktionen. Det har väldigt stor miljöpåverkan, men även sociala värden påverkas i hög grad”.

Tjänsteman 4 förklarar att kampanjen har utvidgats till att omfatta textilier på grund av att organisationen erhåller positiv respons, både internt och externt.

”Vi upplever att det här har gett väldigt positiv respons för vårt varumärke. Våra medarbetare tycker att det är kul att vi gör något som är fräscht och modernt. Vi passar oss noga för att gå ut med att säga att folk ska konsumera mindre, för då blir det ju politiskt. Vi säger i stället att folk ska konsumera smartare.”

6.7 Återanvändning av möbler

Tjänsteman 5, projektledare, har arbetat på Sysav i ett år. Projektet syftar till att förebygga och återanvända avfall i form av möbler. Samarbetet har utarbetats mellan bostadsbolaget Akademiska hus, avfallsbolaget Sysav, hjälporganisationen Erikshjälpen samt Pingskyrkan i Lund. Bakgrunden till projektet är ett examensarbete som projektledaren själv genomförde som elev på miljövetenskapliga fakulteten i Lund. Tanken med projektet har bland annat varit att kunna erbjuda studenter i Lund ett hållbart alternativ genom att köpa begagnade möbler och på det sättet bidra till minskade avfall. Den lokal som används för försäljning förses av Akademiska hus, Sysav bistår med speciella insamlingscontainrar medan övriga aktörer ansvarar för försäljningen. Projektets övergripande syfte har varit att öka återanvändningen av de möbler som kasseras på Sysavs återvinningscentraler. Innan projektets start

genomfördes två förstudier. En som syftade till att utreda intresset för ett återanvändningssystem av möbler bland Lunds studenter, samt vilken potential ett sådant system skulle ha. Den andra förstudien byggde vidare på den första och syftade till att utreda vilka praktiska förutsättningar som fanns för att genomföra projektet. Idén med möbelåteranvändningen kom ursprungligen från återvinningsavdelningen på Sysav som sett att det slängdes mycket möbler på Gastelyckans återvinningscentral i Lund. Vidare misstänkte företaget att studenter kunde vara intresserade av att återanvända möblerna.

Hur förhåller du dig till kretsloppsplanen i ditt arbete?

”När man jobbar med projekt så är man väldigt medveten om kretsloppsplanen. Det handlar väldigt mycket om Sysavs mål och visioner så när man till exempel skriver rapporter och underlag försöker man alltid spegla den. Sedan är ju våra mål ganska öppna, det handlar egentligen om att vi ska bli bättre på förebyggande och återvinna mer”.

Tjänsteman 5 upplever att det finns stort utrymme för egna tolkningar av hur kretsloppsplanen ska tillämpas. Under intervjun diskuteras hur andra dokument används i arbetet. Tjänsteman 5 förklarar att det avfallsförebyggande programmet är vanligt förekommande.

”Avfallsförebyggande programmet är också väldigt öppet och brett skrivet. Så jobbar du med någonting som handlar om avfallsförebyggande så går det alltid att få in inom ramen för avfallsförebyggande programmet”.

Hur har projektet påverkat arbetet med avfallsförebyggande inom Sysav?

”Projektet har setts som väldigt positivt och lyfts fram som ett positivt inom organisationen. Det var ju lite nytänkande om man ser till den typen av projekt som Sysav normalt sett jobbar med, så jag tror att det kan ha öppnat upp tanken om att man kan samarbeta med flera olika typer av aktörer kring de här frågorna. Och det var ju också ett allmänt bra exempel på avfallsförebyggande som blev väldigt bra. Förhoppningsvis vågar företaget satsa lite mer resurser på sånt här. Det handlar ju inte bara om miljö- och avfallsfördelar utan det här blev ju också väldigt bra reklam för organisationen i andra kretsar. Det fick både direkta och indirekta fördelar”.

Vad har ledningens inställning för betydelse?

”Sysavs vd har ett tydligt budskap att det här är nånting vi ska jobba med, vilket gör att det frigörs mer resurser för den här typen av projekt inom organisationen och på avdelningarna”.

Tjänsteman 5 poängterar att stora organisationer och företag måste våga testa nya

modeller och ge pengar till projekt som inte är helt säkrade från början.

Hur mycket tittar Sysav på andra aktörer?

”Jag har en känsla av att man tittar ganska mycket på andra, jag gör likadant själv. Det är onödigt att göra samma misstag som andra, så det är jättebra och viktigt. Det gäller också att hitta egna och unika samarbeten”.

Hur sprids idén vidare i organisationen?

”Det handlar nog mycket om att visa att det här är en del av helheten. Det handlar ju mycket om samarbete inom organisationen, men samordning och kommunikation tror jag är avgörande”.

Sammanfattning och rekonstruktion av översättningsmodellen

Vilka fynd av översättningar har gjorts i det insamlade materialet, vad har vi lärt oss så här långt? Här nedan återanvänds översättningsmodellen (Figur 2), för att åskådliggöra och strukturera materialet inför kommande analys. Här lyfts exempel från empirin in som karaktäriserar de olika faserna i översättningsprocessen.

Översättningar av avfallsförebyggande
<p>Lösryckning:</p> <ul style="list-style-type: none">• I de dokument som utgör bakgrunden till idén om avfallsförebyggande (Del 1) återfinns ett flertal tecken på att lösryckningar har ägt rum. Det handlar framförallt om att tid och rumsbundna drag neutraliseras och skalas av. Eftersom att dokumenten är framtagna på olika politiska nivåer och avsedda för olika mottagare i ett hierarkiskt politiskt system är det här förväntade åtgärder.• I Sysavs kretsloppsplan kan lösryckning spåras i processen för framtagandet. Lösryckningen kan sägas uppstå i och med att organisationen utgår ifrån idén om avfallsförebyggande och i en arbetsgrupp formulerar och sammanfattar hur Sysav och ägarkommunerna uppfattar idén.
<p>Paketering:</p> <ul style="list-style-type: none">• I Avfallsdirektivet presenteras bland annat avfallshierarkin som ett verktyg för att representera den nya inriktningen på avfallshanteringen inom unionen. En bild av den korrekta prioriteringsordningen som är allmän men också en typ av innovation förmedlas. Bilden återfinns nu i stort sett alla sammanhang där avfallsförebyggande diskuteras i dagsläget.• I den nationella avfallsplanen förpackas idén om avfallsförebyggande i mål och vision. Visionen tar formen av en berättelse som beskriver bilden av ett framtida samhälle på ett unikt sätt för att öka idéns attraktionskraft.

<ul style="list-style-type: none"> • Det avfallsförebyggande programmet innehåller fem fokusområden som antyder vilka avfallslag som samhället bör prioritera. Det poängteras också att vissa fokusområden valts ut för att stödja redan initierat arbete, vilket kan tolkas som att paketeringen utnyttjar ett redan etablerat tankesätt för att skapa igenkänning. • Sysavs kretsloppsplan paketeras i formen av inriktningsmål och delmål. Paketeringen har anpassats för att dels kunna operationaliseras i den egna organisationen men även för att kunna överföras till lokala avfallsplaner.
<p>Mottagning:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mottagning sker på flera platser i organisationen. Hos miljösamordnare, miljöpedagoger, kommunikatörer, ledning med flera under olika tidpunkter. För vissa inom organisationen blir också mottagningen en konkret arbetsuppgift. • Exempel på mottagning återfinns kopplat till projektet ”Köp inte skräp”. Här blir det tydligt att kommunikationsavdelningen på Sysav har till uppgift att anpassa idén i förhållande till deras uppdrag. • Projektet att förebygga möbelavfall i Lund visar hur avdelningen för återvinning har mottagit idén och tillsammans med dotterbolaget Sysav utveckling anpassat idén till att lösa ett befintligt problem.
<p>Handling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Internutbildning med alla anställda inom företaget genomfördes. • Kampanjen ”köp inte skräp” • Förebyggande av möbelavfall i Lund
<p>Institutionalisering:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Den årliga uppföljningen av kretsloppsplanen föranleder att arbetet med avfallsförebyggande upprepas och har en given plats i organisationen. • Kampanjen ”Köp inte skräp” har återlanserats vilket tyder på att arbetssättet med informativa insatser för avfallsförebyggande utgör en passande åtgärd för organisationen. • Återbruket av möbler i Lund permanenteras och blir en bestående del av verksamheten.

Figur 4, Översättningar av avfallsförebyggande

7. Analys

I den här delen besvaras för uppsatsen uppställda frågeställningar, för att på så vis uppfylla studiens syfte. Analysen baseras på sammanställningen ovan (Figur 4), och förklarar de olika kategorierna och dess innehåll. Vad representerar fynden i förhållande till det teoretiska ramverket. Här återges frågeställningarna:

1. Hur färdas idén om avfallsförebyggande till lokal nivå?
2. Hur översätts idén inom en avfallsorganisation till handling?

3. Vilka handlingsnät går att identifiera kring de handlingar som avfallsförebyggandet ger upphov till?

Presentationen som följer är resultatet av en kompromiss mellan att underlätta för läsaren och återkoppla till teorin. Att presentera institutionaliseringsprocessens gång innebär en utmaning i sig på grund av att idéns resa och översättningar i verkligheten inte följer en kronologisk ordning. Något som läsaren bör göras medveten om.

Avslutningsvis följer ett kort resonemang om hur de handlingar som översättningen av avfallsförebyggande utmynnat i kan belysas ur perspektivet handlingsnät. Uppsatsen avslutas med slutsatser som kan dras från studien, hur avfallsförebyggande kan tänkas komma att utvecklas i framtiden och tänkbara intressanta forskningsuppslag utifrån studien.

7.1 Lösryckningar och paketeringar i ett byråkratiskt flernivåsystem

Idén om avfallsförebyggande har som vi sett färdats en lång väg i tid och rum, genom flera hierarkiska nivåer i det politiska systemet. För fallstudien har ursprunget avgränsats till EU och Avfallsdirektivet. Bakgrunden till direktivet vittnar om en mängd källor som givit upphov till utformningen, en lösryckning har följaktligen ägt rum för att åstadkomma en neutral och överförbar form. Bakgrunden ger också en insikt i vilket problem som direktivet väntas åtgärda, nämligen oregelbunden syn på avfall inom unionen samt ökade mängder avfall. Avfallshierarkin är utformad på ett pedagogiskt och intuitivt sätt vilket skapar en hög igenkänningsfaktor för vidare spridning inom unionen. Avfallshierarkin kan sägas blivit den modell som följt idéns resa nedåt i förvaltningen och som ofta omnämns i fältet. Lösryckningen tolkas här som att idén ges en generell och objektiv form som används för transport utan behovet av den kontext i vilken den uppstod. Implementeringen av ett stort policyprogram inom unionen är naturligtvis noga genomtänkt och väl planerat vilket återspeglas i den höga igenkänningsfaktorn som avfallshierarkin tillskrivs. Den nya inriktningen på avfallshanteringen inom unionen innebar bland annat för svensk del att berörda myndigheter var tvungna att producera och revidera en mängd styrdokument på avfallsområdet. Naturvårdsverket spelade här en avgörande roll som idébärare. I framtagandet av den nationella avfallsplanen (2012-2017) samt det avfallsförebyggande programmet (2014-2017) påbörjades egentligen vad man kan kalla för paketering. Det är först här som idén börjar fyllas med innehåll avsett för den svenska omgivningen. Till skillnad från EU-direktivets tämligen avskalade formuleringar innehåller de svenska styrdokumenten bland annat bilder,

målformuleringar och exempel på åtgärder. Den vision som återfinns i den nationella avfallsplanen är ett exempel på hur idébäraren Naturvårdsverket konkretiserar den egna uppfattningen av idén med syfte att göra den attraktiv (Erlingsdottir, 1999: 156). Visionen är på många sätt unik och tilltalande samtidigt som avfallstrappan återfinns. Den nationella avfallsplanen har också inhämtat en mängd synpunkter från inblandade aktörer och remissinstanser vilket naturligtvis är av värde för utformningen, det är ju hela tanken med remissförfarandet. Det kan därför argumenteras att processen varit föremål för en omfattande avsiktlig översättningsapparat där en myriad av mindre redigeringar, justeringar och tolkningar ägt rum. Hur dessa påverkat utformningen ligger dock utanför ramen för denna uppsats. Klart står dock att remisser används just för att myndigheten ska få ta del av idéanvändares åsikter om hur planen kommer att påverka deras verksamhet och om eventuella förbättringar kan tillföras dokumentet.

Vid framtagandet av avfallsförebyggande programmet poängterar Naturvårdsverket också att en anledning till att mat och textil lyfts fram är att många avfallsförebyggande aktiviteter redan är på gång inom områdena och att man därför vill stödja dessa. Det här kan uppfattas som att verket gör bedömningen att en paketering som tar upp och fokuserar kring ämnen som redan diskuteras i termer av avfallsförebyggande ger en större spridning då ett redan etablerat intresse finns. Potentiella idéanvändare som arbetar med problemen upplever på så vis ett ökat intresse för frågorna som ett kvitto på att de är på rätt väg.

En viktig aspekt som framhävs i uttalanden från tjänstemännen inom Sysav är att idén om avfallsförebyggande i Naturvårdsverkets dokument formuleras på ett tillräckligt öppet sätt. Tjänstemännen syftar då på sina egna tolkningar av de mål och ambitioner som Naturvårdsverket förmedlar. Det här verkar underlätta för tjänstemännen att använda sig av Naturvårdsverkets dokument i deras arbetssituation, paketeringen uppfattas därför som attraktiv för idéanvändarna.

Vid kontakt med anställda inom företaget uppfattas idéns ursprung på olika sätt. Många känner till Avfallsdirektivet men uppger ändå att den första kontakten med avfallsförebyggande uppstod i samband med framtagandet av den regionala kretsloppsplanen. Även andra aktörer nämns i egenskap av idébärare till exempel Naturvårdsverket och Avfall Sverige. Den samlade bilden som förmedlas av de anställda är att avfallsförebyggande inte har en tydlig ursprungskälla, idén verkar

snarare komma från olika håll och vissa uppger kretsloppsplanen, däremot så återkommer avfallshierarkin vilken tydligt förknippas med Avfallsdirektivet.

Sysav kretsloppsplan är det dokument som representerar paketeringen i organisationen på tydligast sätt. Det fungerar som en redovisning av den gemensamt överenskomna inriktningen på avfallshanteringen i regionen. Inriktningsmål och åtgärder visar hur arbetet ska bedrivas och vad man strävar mot att uppnå. Den process som föregick planen vittnar om en omfattande beredning med syfte att fånga in synpunkter och åsikter från flera håll för att sedan utvecklas till inriktningsmål i en arbetsgrupp. Arbetsgruppen kan här beskrivas som idébäraren vilken ansvarar för att spridningen i organisationen sker på ett adekvat sätt. Översättningar har således gjorts gemensamt i arbetsgruppen. Ordningen på inriktningsmålen i kretsloppsplanen tyder på att avfallsförebyggande prioriteras väldigt högt av organisationen där mål ett och tre av fem innefattar avfallsförebyggande, det vill säga näst högsta möjliga. En intressant detalj är att Malmö-Burlöv valde att utforma en egen avfallsplan men står bakom inriktningsmålen. Det här visar att paketeringen är ett viktigt sätt för de enskilda delägarna att anpassa formen efter lokala omständigheter med tanke på Malmö och Burlövs särskilda status som utpräglad storstad till skillnad från flera andra ägarkommuner. Paketeringen stannar alltså inte vid kretsloppsplanen utan nya lösryckning och paketering fortsätter ut i ägarkommunerna om de upplever det nödvändigt utifrån lokala förhållanden.

7.2 Idén möter praktiken

Idéer införs aldrig i ett vakuum, (Lindber, Erlingsdóttir, 2005) oavsett hur noggranna avvägningar som görs vid paketering av en idé så besitter sällan idébärare tillräckliga kunskaper för att kunna förstå den kontext i vilken idén ska materialiseras till handlingar. I det här fallet ser dock verkligheten något annorlunda ut i och med att idén till viss del paketerats utav Sysav och ägarkommunerna i form av kretsloppsplanen. Därav finns en tydlig koppling mellan idébärarna och verksamheten vari idén är tänkt att tillämpas. Idéanvändare har dock även i det här fallet en ännu tydligare koppling till den praktiska verksamheten och har till uppgift att omsätta idéer till handling. Utmaningen består alltså i att översätta idén på ett sätt som gör att den passar in i etablerade arbetsformer, praktik och sammanhang. Idéanvändare återfinns på flera ställen i organisationen. Till exempel tjänsteman 3 som har hållit i internutbildningar om avfallsförebyggande, tjänsteman 4 som varit ansvarig för

kampanjen ”köp inte skräp”, tjänsteman 5 som arbetat med återbruk av möbler i Lund och så vidare.

7.3 Från idé till handling

Idén om avfallsförebyggande har tagit sig många uttryck i Sysav, för att ge en rättvisande bild av företaget bör här nämnas att flera insatser görs på området men som inte behandlats i den här studien. Det handlar till exempel om återbruk av byggavfall, matsvinn med mera.

Det faktum att Sysav har genomfört en fortbildning för de anställda om avfallsförebyggande pekar på att spridningen av idén inom organisationen prioriteras. Något som också visar sig påverka den direkta kommunikationen i mötet med kunder ute på återvinningscentralerna.

Kampanjen ”Köp inte skräp” går att härleda till inriktningsmål 1 i avfallsplanen, verka för avfallsminskning. Det framgår där uttryckligen att arbetet bland annat ska genomföras med information. Kampanjen är därför en översättning av kretsloppsplanen där kommunikationsavdelningen fungerar som idéanvändare. Idén gjordes handlingskraftig när det beslutades att information skulle spridas i formen av en webbaserad testsajt. Själva utformningen av hemsidan genomfördes däremot av ett externt företag. Att översätta inriktningsmålet till kampanjen kan sägas ha flera syften, att få folk att reflektera över sin konsumtion och hur den påverkar avfallsmängderna samt att stärka Sysavs varumärke som ett miljöföretag. Hur organisationen uppfattas av andra är följaktligen en viktig del av att genomföra kampanjen. Det kan alltså argumenteras att organisationen bland annat agerar utifrån rationaliserade myter för att uppnå legitimitet (Meyer, Rowan, 1977). Utmärkande för ”Köp inte skräp” är att kampanjen utgår från användarens egenskaper och vanor för att förmedla information på ett personligt sätt, samt att webbapplikationen är kopplad till sociala medier såsom Twitter och Facebook där resultatet av testet kan publiceras och på så sätt spridas vidare till nya användare. Vid samtal med berörda tjänstemän visade det sig att det inte fanns några andra exempel i omvärlden som handlade om avfallsförebyggande. Istället hämtades inspiration från andra framgångsrika kommunikationskampanjer som arbetat med liknande verktyg. Det här är ett exempel på hur isomorfism verkar utanför organisationsfältet snarare än inom, genom normativa och kulturella processer (Eriksson-Zetterquist, 2009).

Återbruket av möbler i Lund är också ett exempel på hur idén om avfallsförebyggande materialiseras till handling. Handlingen följer inriktningsmål 3, i Sysavs kretsloppsplan, att öka återanvändningen av varor och produkter, genom att utveckla möjligheterna till återbruk på återvinningscentralerna. Arbetet har initierats av avdelningen för återvinning på Sysav. Projektet inleddes med två förstudier som drivits av tjänsteman 5, varpå personen haft en central roll i översättningen. Idén har gjorts handlingskraftig genom översättning till ett antal fysiska objekt Insamlingscontainrar, transporter och lokal för försäljning. Projektet har också omfattats av ett samarbete mellan ett antal aktörer som tillsammans utför handlingar som gemensamt leder till avfallsförebyggande. Det hade till exempel inte räckt med att endast samla in möblerna.

7.4 Idén institutionaliseras

Avfallshierarkin återfinns i alla hierarkiska nivåer studien igenom och symboliserar på sätt och vis institutionaliseringen av avfallsförebyggande. Avfallsförebyggande har genom en framträdande roll i kretsloppsplanen blivit en självklar del av Sysavs verksamhet. Ledningens roll och framförallt den nya Vd:n lyfts fram som en drivande kraft i institutionaliseringsprocessen vilket tyder på att frågan är prioriterad på högsta nivå i organisationen. Det faktum att de anställda har genomgått en internutbildning i avfallsförebyggande vittnar om att implementeringen av iden är omfattande, att det just innefattar alla anställda istället för endast nyckelpersoner inom organisationen. Något som också gett positiva resultat hela vägen ut till återvinningscentralerna. Spridningen har på så vis gjort att Sysav på ett bättre sätt kan kommunicera innebörden av idén till sina kunder i praktiken. Det här visar att ett handlingsmönster etablerats. Situationen motbevisar således att det skulle vara fråga om så kallad löskoppling mellan strategi och praktisk verksamhet (Eriksson-Zetterquist, 2009).

Kampanjen ”Köp inte skräp” upplevdes vara ett framgångsrikt tillvägagångssätt för Sysav. I Organisationen berättas bland annat att kampanjen gav en väldigt positiv respons för varumärket. Även internt i organisationen upplever medarbetarna det som inspirerande att Sysav som avfallsorganisation visar att man kan arbeta med ”fräscha och moderna” metoder. Den positiva feedback som kom gjorde att kampanjen återlanseras under 2014 med ett nytt fokus på textilier, delvis på grund av att avfallsslaget var ”i ropet”. Det här visar på hur organisationen är medveten om sin omvärld och organisationsfält. Återlanseringen med annat innehåll kan således

identifieras som en typ av normativ isomorfism (DiMaggio, Powell, 1991). Det vill säga att organisationen anpassar verksamheten till den omgivande miljön, för att framstå som legitim. Som tidigare nämnts så valde Naturvårdsverket i det avfallsförebyggande programmet att lyfta fram just textil som ett prioriterat område vilket alltså eventuellt skulle kunna vara en orsak till att textilier så att säga hamnade ”i ropet”. Myndigheten har trots allt stort inflytande på hur organisationsfältet agerar och vad som är på modet när det kommer till avfallsfrågor. Avfallsförebyggande är ett relativt nytt område vilket gör att organisationer och aktörer testar idéer på modet, vilket i det här fallet passande nog gällde textilier.

Återbruk av möbler i Lund har blivit en institutionaliserad del av Sysavs verksamhet, genom samarbete har organisationen lyckats finna en lösning (Brunsson, 1993: 497) på ett identifierat problem, att det slängs mycket möbler, samtidigt som andra aktörer tjänar på systemet. Biståndsorganisationen får intäkter till sin verksamhet och studenter kan införskaffa möbler på ett hållbart sätt till en lägre kostnad. Samtidigt har Sysav fått möjligheten att testa ett för organisationen nytt koncept som genererat bra reklam. Likaså den här handlingen har på så vis rönt positiv respons inom organisationen. Idén om avfallsförebyggande verkar ha etablerats såväl i praktiskt orienterade projekt men även i det administrativa arbetet. Miljösamordningen som till bland annat är ansvariga för företagets klimatk Slut får genom det avfallsförebyggande arbetet också subtrahera besparade utsläpp från de totala. En rutin som ser ut att aktualiseras allt mer i och med att arbetet med avfallsförebyggande utvecklas.

7.5 Handlingsnät

Återbruket av möbler i Lund är ett typiskt exempel på hur handlingar ger upphov till organisering. Som tidigare nämnts så inleddes hela projektet i och med att återvinningsavdelningen på Sysav identifierade att stora mängder möbler kasserades på Gaskelyckans återvinningscentral i Lund. Det är alltså handlingen kasserandet av möbler som gjorde att Sysav fick upp ögonen för fenomenet. Biståndsorganisationerna Pingstkyrkan och Erikshjälpen utför också handlingar i form av bistånd, något som är relevant i sammanhanget. Det är till exempel svårare för en kommunal aktör att motivera folk att skänka sina möbler till en vinstdrivande verksamhet än till en ideell verksamhet på återvinningscentralen. Ett sådant förfarande har också vissa juridiska komplikationer när det gäller konkurrensfrågor.

Det är alltså handlingen biståndsverksamhet som gör att hjälporganisationerna kopplas till handlingsnätet. Studenterna som utgör det primära kundunderlaget utför handling genom att de gärna konsumerar begagnade möbler till en billigare prislapp. Eftersom att alla parter i sammanhanget har gemensamma intressen kan handlingsnätet uppstå och stabiliseras. Handlingsnätet bidrar därför till identitetsskapande för de olika aktörerna. För Sysavs del gynnar handlingsnätet organisationen i och med att den framstår som en aktör som tar avfallsförebyggande på allvar och aktivt arbetar med att minska avfallet av möbler, något som också bidrar till att Sysav efterlever uppställda mål i kretsloppsplanen. Som vi ser kan alltså återbruket av möbler i Lund betraktas som ett handlingsnät där handlingarna skapar organisering och identitet snarare än tvärt om.

När det gäller kampanjen ”Köp inte skräp” är handlingsnätet mer diffust. En stor del av kampanjens framgångar bygger dock på att information sprids via sociala medier. Facebook har etablerat sig som en naturlig kommunikationskanal i dagens samhälle såväl för unga som gamla, individer som myndigheter. Forumet möjliggör genom den stora mängden användare ett kostnadseffektivt sätt för organisationer att förmedla och sprida ett budskap. Det här förutsätter dock såklart att användare faktiskt sprider informationen i sina ”flöden” eller nätverk genom att utföra testet och sedan dela med sig av resultaten. Kampanjen förutsätter alltså att individer utför handlingar i sociala medier och att så är fallet har möjliggjort kampanjens framgång. Det finns således ett beroendeförhållande där Sysav är beroende av att individer frivilligt sprider information vidare. Handlingarna som uppstår bidrar på det här sättet till att skapa identiteter, individer och aktörer som delar med sig av informationen. På så vis framstår de som aktiva och medvetna om avfallsfrågor medan Sysav framstår som en modern avfallsorganisation som agerar i ett sammanhang som passar moderna människor.

Sociala medier är ett flyktigt område där det händer väldigt mycket, signifikativt för fenomenet är också att allting går väldigt fort. En aktivitet eller ett ämne som anses vara populärt den ena veckan kan snabbt uppfattas som överspelat och förpassas till kategorin ovidkommande redan nästkommande vecka. Det här gör att handlingsnätet, om det nu går att tala om ett sådant, därför är instabilt och oförutsägbart. Möjligen stabilt men temporärt.

8. Slutsats

Uppsatsen har visat hur idén om avfallsförebyggande färdas från EU till lokal nivå. Att organisera avfallsförebyggande är en mångfacetterad verksamhet som spänner över en mängd samhällsområden. Som observerats sammankopplas avfallsförebyggande med fysisk planering i stor utsträckning. Det verkar finnas en övertygelse om att människor vill förebygga avfall om förutsättningarna finns. Att idén ofta förknippas med avfallshierarkin är intressant. Det framstår som att paketeringen på det här sättet ger idéanvändare ett pedagogiskt och enkelt sätt att förklara vad avfallsförebyggande är för någonting. Genom att följa idén under dess resa har olika översättningar identifierats där olika individer och aktörer varit delaktiga i att tillföra energi till idén och på så vis fört den vidare. Översättningar har visats påverka idéns innehåll på olika sätt, till exempel genom att innehållet har översatts till visioner, dokument och mål. Via det avfallsförebyggande programmet har Naturvårdsverket fungerat som idébärare och angett riktningen för hur avfallsorganisationerna bör arbeta. Att textilier prioriteras tycks på så vis ha fått genomslag i organisationsfältet. Avfallsorganisationen Sysav har i fallet utgjort exempel på hur en avfallsorganisation förhåller sig till nya idéer. Det har visat sig ske på ett flertal sätt. Ledning och VD pekas ut som drivande faktorer i organisationen. Att idén fått en så framträdande roll i den regionala kretsloppsplanen har bidragit till en genomgripande förändring inom organisationen. De studerade handlingar som idén gett upphov till överensstämmer i princip fullständigt med vad som formuleras i kretsloppsplanen, till formen. Däremot så har innehållet i handlingarna varit föremål för en översättningsprocess. Här har idéanvändare kommit in i processen och tolkat uppdraget utifrån sina omständigheter och lokala förutsättningar. Handlingarna har visat sig fått positiva effekter för Sysavs varumärke, såväl internt som externt. Något som också varit ett uttalat syfte åtminstone i en utav handlingarna. Det här har till viss del uppnåtts genom de handlingsnät som uppstått kring handlingarna. Återbruk av möbler i Lund visar på hur avfallsorganisationen skapar identitet genom samarbete. Det verkar finnas ett behov hos organisationen att definiera sin egen identitet i förhållande till idén. Vem är jag och vad förväntas en sådan som jag göra i den här situationen? Att en avfallsorganisation i dagsläget sitter med den här typen av frågor är i sig högst naturligt. Samtidigt som Sysav arbetar med avfallsförebyggande importeras också många tusentals ton avfall från utlandet för förbränning. Det här

förmedlar en typ av dubbelt budskap som riskerar undergräva legitimiteten. En parallell som lyfts vid samtal med tjänstemännen är den till Systembolagets uppdrag. Att arbeta för att motverka alkoholkonsumtion samtidigt som företagets affärsidé bygger på att sälja alkohol.

Att öppet kritisera konsumtion är lite som att svära i kyrkan i dagens kapitalistiskt orienterade samhälle. Ett problem som organisationer som arbetar med avfallsförebyggande kommer behöva förhålla sig till i allt större utsträckning framgent. Än så länge nöjer sig Sysav med att uppmana till smartare konsumtion i sin kommunikation. Men är det egentligen avfallsorganisationernas uppgift att hantera den här typen av frågor? Med tanke på frågans ideologiska natur bör den kanske snarare hanteras av kommunala politiker. Som en utav tjänstemännen på Sysav uttrycker sig:

”Avfallsförebyggande är en konsumtionsfråga och en konsumtionsfråga är ju en samhällsfråga. Vår uppgift är att återkoppla till samhället hur mycket avfall det blir och vilken typ av avfall det blir av konsumtionen. Men vi har inte rådighet över samhällets konsumtion och det ska vi heller inte ha. Även om vi kan påverka det i en mer hållbar utveckling”.

Den informationskampanj som initierades av Sysav tar med sig idén om avfallsförebyggande ut i sociala medier. Här finns stora möjligheter för organisationer som vill kommunicera ett budskap men också stora osäkerheter som måste hanteras. Hur uppmärksamma kan användare av sociala medier förväntas vara när det kommer till information som förmedlas från olika håll? Risken finns att kampanjen ”Köp inte skräp” uppfattas som ett roligt test, ett tidsfördriv. Det är naturligtvis också svårt att bedöma vilken inverkan en sådan kampanj får på såväl medvetenheten som konsumtionen hos deltagarna. Trots svårigheterna så verkar en hel del avfallsförebyggande redan äga rum via sociala medier. En snabb sökning på bortskänkes på Facebook ger hundratals resultat av grupper där möbler och prylar som ska slängas istället byter ägare. Det här bekräftar till viss del den bild som uppstod under den observation som genomfördes i studien. Folk vill avfallsförebygga, det handlar om att samhället hittar nya system och tillvägagångssätt för att erhålla tjänster som är anpassade efter människors behov. För att lyckas med det måste avfallsorganisationer vara beredda att pröva nya vägar och testa okonventionella samarbeten. Då gäller det att institutionaliserade handlingar återigen packas upp och översätts till nya. Som sagt så slutar inte översättningsprocessen här utan pågår ständigt utifrån organisationsfältets och samhällets förändringar.

8.1. Framtida forskning

Den här studien har någonstans landat i slutsatsen att avfallsförebyggande kan hanteras av avfallsorganisationer på ett tillfredsställande sätt men att frågan egentligen hör hemma på politisk nivå. Den dualism som uppstår när avfallsorganisationer dels importerar avfall till Sverige samtidigt som de ska verka för avfallsförebyggande riskerar att underminera organisationernas legitimitet. En närmare studie där politiska ledare står i centrum och hur de ser på den här problematiken hade därför varit intressant.

Som vi har sett i studien har de handlingar som uppstått medfört positiva effekter för olika parter, såväl individer som aktörer. Frågan är vad som händer i framtiden om avfallsförebyggande blommar ordentligt med omfattande konsumtionskritik osv. vad händer till exempel om affärsverksamheter som konkurrerar med second-hand butiker tvingas lägga ner verksamheten när ingen längre vill köpa nya produkter. Kort sagt vad händer när avfallsförebyggande ger upphov till negativa effekter. Kan idén om avfallsförebyggande skada en avfallsorganisations varumärke på grund av att de propagerar för ”smartare konsumtion”?

Käll- och litteraturförteckning

Brunsson, Nils, 1993. *Ideas and Actions: Justification and hypocrisy as alternatives to control*. Accounting, Organizations and Society, 18(6): 489-506

<http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A358354&dswid=7811>

Hämtad den 18 maj 2015

Bryman, Alan (2008) *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

Czarniawska, Barbara & Sevón, Guje (1996) *Translating organizational change*. Berlin: De Gruyter

Czarniawska, Barabara & Joerges, Bernward (1996) *Travel of ideas*. I Czarniawska, B. & Sevón, G. (Red.). *Translating Organizational Change*. Berlin: de Gruyter.

Corvellec, Hevré & Hultman, Johan (2012) *From 'Less Landfilling' to 'Wasting Less': Societal narratives, socio-materiality, and organizations*. Journal of Organizational change Management.

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken – För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

DiMaggio, Paul J & Powell, Walter W, *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and collectiv Rationality in Organizational Fields*, American Sociological Review

Esiasson, Peter & Gilljam, Michael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007) *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

EU, 2010, *Being wise with waste: the EU's approach to waste management*

<http://ec.europa.eu/environment/waste/pdf/WASTE%20BROCHURE.pdf>

Hämtad den 18 maj 2015

Gustavsson, Bengt (2003) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur

Holme, Idar Magne & Solvagn, Bernt Krohn & Nilsson, Björn (1997) *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

IVL, (2011), *Förebygga avfall med kretsloppsparkar, analys av miljöpåverkan*

<http://www3.ivl.se/rapporter/pdf/B1958.pdf>

Hämtad den 15 maj 2015

Johansson, Roine. 2002. Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen. Lund: Studentlitteratur

Law, John (red.) (1986) *Power, action, and belief: a new sociology of knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul

Lindberg, Kajsa & Czarniawska, Barbara (2006). Knotting the action net, or organizing between organizations. *Scandinavian Journal of Management*. 22. 292-306.

Meyer, John & Rowan, Brian, (1977) *Institutionalized Organizations: Formal structure as Myth and Ceremony*, *American Journal of Sociology*

Norén, Lars (1990) *Fallstudiens trovärdighet*, FE-rapport 1990-305, Handelshögskolan, Göteborgs universitet

Naturvårdsverket, 2015, *Utsläpp av växthusgaser från svensk konsumtion i Sverige och i andra länder*

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser--utslapp-av-svensk-konsumtion/>

Hämtad den 12 maj 2015

Naturvårdsverket, lagar och regler om avfall, 2014

<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Avfall/Lagar-och-regler-om-avfall/>

hämtad den 18 maj 2015

Naturvårdsverket, *Fakta om avfall*, (2014)

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Mark/Avfall/>

Hämtad den 18 maj 2015

www.sopor.nu

<http://www.sopor.nu/En-sopas-vaeg/Andra-sopor/Deponering> Hämtad den 12 februari 2015

Ponnert, Lina & Svensson, Kerstin, 2011, *När förpackade idéer möter organisatoriska villkor*, Socialvetenskaplig tidskrift, nr 3

<http://www.lu.se/lup/publication/2270173>

Hämta den 18 maj 2015

Pressmeddelande IVL (2013-01-23)

<http://www.ivl.se/press/nyheter/pressmeddelande/utvarderingavavfallspolitiskastyrmedelpresenterasinystorstudie.5.7b47b48513b0e45ae7833bd.html>

Hämtad den 22 maj 2015

Pressmeddelande VA SYD (2013-10-03):

<http://www.mynewsdesk.com/se/sysav/pressreleases/vernissage-en-moetesplats-med-aatervinning-i-fokus-976825>

Hämtad den 16 maj 2015

Sahlin, Kerstin & Linda Wedlin. (2008). Circulating ideas: Imitation, translation and editing. The SAGE handbook of organizational institutionalism. (pp 218-243) London: SAGE Publications Ltd.

http://knowledge.sagepub.com/view/hdbk_orginstitution/n9.xml

Hämtad den 12 maj 2015

Kundtidningen Retur, nr 1 2014.

<http://www.sysav.se/foretag/Kundservice1/Kundtidningen-Retur/>

Hämtad den 18 maj 2015.

Vetenskapsrådet, (1990), *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Hämtad den 20 maj 2015

Bilaga 1 - Intervjuguide

Fakta om intervjupersonen:

- Ålder?
- Kön?
- Antal år på företaget?
- Position/Titel?

Tema 1 – Lösryckning:

- Hur kom du först i kontakt med avfallsförebyggande?
- Känner du till varför Sysav började arbeta med den här frågan?
- Vilket problem avsåg idén utgöra en lösning på?

Tema 2 – Paketering:

- Hur har idén presenterats i organisationen?
- Känner du till vilka personer som varit delaktiga i planeringen?
- Hur har ni anställda fått ta del av informationen?
- Varifrån kommer uppdraget?

Tema 2 – Mottagning:

- Hur har arbetet utvecklats från det att du först kom i kontakt med avfallsförebyggande?
- Hur upplever du att du och dina kollegor har uppfattat presentationen av idén?
- Vilka problem har funnits?

Tema 3 – Handling och institutionalisering:

- Berätta om hur du arbetar med avfallsförebyggande idag.
- Finns det mallar rutiner för hur du ska arbeta med avfallsförebyggande?
- Vilka projekt känner du till som handlar om avfallsförebyggande?
- Finns det samband mellan projekten?
- Vilka möjligheter ser du för att fortsätta arbetet med avfallsförebyggande?
- Vilka utmaningar ser du?

